

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут економіки, управління, права та
інформаційній технологій
Кафедра економіки та публічного управління

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
Магістр

на тему: «Удосконалення державної політики у сфері благоустрою
населених пунктів»

Виконав: здобувач вищої
освіти за освітньою
програмою Зв'язки з
громадськістю спеціальності
281 Публічне управління та
адміністрування другого
(магістерського) рівня вищої
освіти групи 1
Скоков Сергій Миколайович
Рецензент: Нос Вікторія
Вікторівна

Полтава – 2025 року

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут економіки, управління, права та
інформаційних технологій
Кафедра економіки та публічного управління

Освітньо-професійна програма Зв'язки з громадськістю
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Рівень вищої освіти другий (магістерський)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Вікторія МЕДВІДЬ

22 вересня 2025 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Скокова Сергія Миколайовича

1. Тема роботи: «Удосконалення державної політики у сфері благоустрою населених пунктів», керівник роботи доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та публічного управління О.В. Дорофєєв. Тема кваліфікаційної роботи затверджена наказом ректора № 1331-ст від 31.10.2025 р.

Затверджено засіданням кафедри протокол № 5 від 22 вересня 2025 р.

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи 15 грудня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи:

інформація з офіційних веб-сайтів;

інші інформаційні дані (нормативно-довідкова література, наукові джерела, Інтернет-джерела, власні спостереження автора)

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити):

Розділ 1. Теоретичні засади формування та реалізації державної політики у сфері благоустрою населених пунктів

Розділ 2. Аналіз сучасного стану управління комунальним майном у громадах

Розділ 3. Шляхи удосконалення управління комунальним майном у громадах

5. Перелік графічного матеріалу: схеми, рисунки, графіки, діаграми за темою та об'єктом дослідження

6. Дата видачі 22 вересня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1	Вибір і затвердження теми роботи	22.10.24 – 24.10.24	виконано
2	Складання і затвердження розгорнутого плану та завдання на кваліфікаційну роботу	28.10.24 – 06.12.24	виконано
3	Опрацювання джерел інформації	23.12.24 – 24.01.25	виконано
4	Збір, вивчення і обробка інформації, необхідної для виконання роботи	17.02.25 – 28.03.25	виконано
5	Виконання теоретико-методологічного розділу роботи	31.03.25 – 16.05.25	виконано
6	Виконання дослідницько-аналітичного розділу роботи	02.06.25 – 04.07.25	виконано
7	Виконання проєктно-рекомендаційного розділу роботи	02.09.25 – 24.10.25	виконано
8	Оформлення тексту роботи	18.11.25 – 05.12.25	виконано
9	Нормоконтроль	08.12.25	виконано
10	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень і пропозицій	08.12.25 – 12.12.25	виконано
11	Попередній захист роботи на кафедрі	15.12.25	виконано
12	Захист кваліфікаційної роботи	19-22.12.2025	

Здобувач вищої освіти

Сергій СКОКОВ

Керівник роботи

Олександр ДОРОФЄЄВ

АНОТАЦІЯ

Скоков Сергій Миколайович. Удосконалення державної політики у сфері благоустрою населених пунктів. Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти Магістр за освітньою програмою Зв'язки з громадськістю спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування. Полтавський державний аграрний університет, Полтава, 2025.

Кваліфікаційна робота присвячена обґрунтуванню теоретичних положень та розробленню практичних рекомендацій щодо вдосконалення державної політики у сфері благоустрою населених пунктів.

Об'єктом дослідження виступає процес удосконалення державної політики у сфері благоустрою населених пунктів.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних проблем, що виникають в процесі удосконалення державної політики у сфері благоустрою населених пунктів

Державна політика у сфері благоустрою населених пунктів є цілеспрямованою, системною діяльністю суб'єктів публічного управління, що поєднує нормативно-правовий, інституційний, фінансово-економічний та контрольний моніторинговий виміри. Принципи її формування: законності, системності, сталого розвитку, субсидіарності, участі громадськості, ефективності, доступності та інноваційності, – утворюють цілісну нормативно-ціннісну систему і є обов'язковим орієнтиром для практики публічного управління.

Нормативно-правове забезпечення сфери благоустрою в Україні є ієрархічно структурованим, але внутрішньо суперечливим. Базовий Закон 2005 року не оновлювався концептуально впродовж двох десятиліть і не відповідає реаліям децентралізації та євроінтеграції. Інституційний

механізм характеризується надмірною вертикальною розпорошеністю повноважень, дефіцитом міжрівневої координації та низькою спроможністю комунальних підприємств.

Аналіз фінансово-економічних механізмів на прикладі Полтавської МТГ засвідчив: видатки на благоустрій зросли номінально з 187,4 до 251,2 млн грн (2020-2023 рр.), однак у реальному вираженні скорочуються; знос мереж зовнішнього освітлення сягає 56% при частці LED лише 3%; комунальні підприємства повністю залежать від бюджетних субсидій, що унеможлиблює їх модернізацію.

Порівняльний аналіз зарубіжних моделей виявив найвищу релевантність для України польської (гмінна децентралізація, фонди ЄС) та скандинавської (платформа OmaStadi, зелена інфраструктура) моделей. Нова Лейпцизька хартія ЄС (2020) і Місія «100 кліматично нейтральних міст» формують нормативний орієнтир для реформування вітчизняного законодавства.

Для удосконалення державної політики благоустрою Полтавської МТГ запропоновано шість напрямів: актуалізація місцевих правил благоустрою для 56 населених пунктів; ДПП для LED-освітлення (збільшення частки з 3% до 70% до 2030 р. з економією 35-40% електроенергії); розвиток «зеленого каркасу»; реформа КП на контрактній основі з КРІ; цифрова платформа участі громадян; координаційна робоча група ПМР-ПОДА-Служба відновлення. Реалізацію пропозицій забезпечує система семи КРІ з цільовими значеннями на 2027 і 2030 роки та публічним моніторингом на порталі open.rada-poltava.gov.ua.

Ключові слова: державна політика, сфера благоустрою населених пунктів.

ANNOTATION

Skokov Serhiy Mykolayovych. Improving state policy in the field of urban development. Qualification work in the form of a manuscript.

Qualification work for the degree of higher education Master in the educational program Public Relations, specialty 281 Public Management and Administration. Poltava State Agrarian University, Poltava, 2025.

The qualification work is devoted to the substantiation of theoretical provisions and the development of practical recommendations for improving state policy in the field of urban development.

The object of the study is the process of improving state policy in the field of urban development.

The subject of the study is a set of theoretical, methodological and practical problems that arise in the process of improving state policy in the field of urban development

State policy in the field of urban development is a purposeful, systematic activity of public administration entities, combining regulatory, institutional, financial, economic and control and monitoring dimensions. The principles of its formation: legality, consistency, sustainable development, subsidiarity, public participation, efficiency, accessibility and innovation, form a holistic regulatory and value system and are a mandatory guideline for the practice of public administration.

The regulatory and legal support of the urban development sector in Ukraine is hierarchically structured, but internally contradictory. The Basic Law of 2005 has not been conceptually updated for two decades and does not correspond to the realities of decentralization and European integration. The institutional mechanism is characterized by excessive vertical dispersion of powers, a lack of inter-level coordination and low capacity of municipal enterprises.

Analysis of financial and economic mechanisms using the example of Poltava MTG showed: expenditures for improvement increased nominally from 187.4 to 251.2 million UAH (2020-2023), but are decreasing in real terms; wear and tear of outdoor lighting networks reaches 56% with a share of LED of only 3%; municipal enterprises are completely dependent on budget subsidies, which

makes their modernization impossible.

A comparative analysis of foreign models revealed the highest relevance for Ukraine of the Polish (commune decentralization, EU funds) and Scandinavian (OmaStadi platform, green infrastructure) models. The new Leipzig Charter of the EU (2020) and the Mission "100 Climate-Neutral Cities" form a normative benchmark for reforming domestic legislation.

To improve the state policy of improvement of the Poltava MTG, six areas have been proposed: updating local improvement rules for 56 settlements; PPP for LED lighting (increasing the share from 3% to 70% by 2030 with savings of 35-40% of electricity); development of a "green frame"; reform of the CP on a contractual basis with KPI; digital platform for citizen participation; coordination working group PMR-PODA-Renovation Service. The implementation of the proposals is ensured by a system of seven KPIs with target values for 2027 and 2030 and public monitoring on the portal open.rada-poltava.gov.ua.

Keywords: state policy, urban development.

Список опублікованих праць за темою кваліфікаційної роботи

1. Скоков С.М., Дрегваль О.О. Удосконалення державної політики у сфері благоустрою населених пунктів : матеріали науково-практичної конференції за підсумками проходження здобувачами вищої освіти навчальних та виробничих практик, м. Полтава, 09-10 квітня 2025 року. Випуск 18. Полтава : ПДАУ. 2025. С. 165-166. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/18444/zb2025.pdf>

2. Скоков С., Дрегваль О. Удосконалення управління комунальним майном у громадах. *Актуальні проблеми сучасної науки: теоретичні та практичні дослідження молодих учених* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Полтава, 14-15 квітня 2025 р. Полтава, 2025. С. 457-459. URL: <https://drive.google.com/file/d/1oQccKxkw0OD-P6trC1950X1eQdUSmHag/view>

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	9
ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БЛАГОУСТРОЮ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ	14
1.1. Сутність та принципи формування політики благоустрою населених пунктів	14
1.2. Теоретичні засади організації благоустрою населених пунктів	20
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА БЛАГОУСТРОЮ ТЕРИТОРІЇ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ЗА НАПРЯМАМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	28
2.1. Нормативно-правове та інституційне забезпечення реалізації державної політики у сфері благоустрою	28
2.2. Фінансово-економічні механізми та практика реалізації державної політики благоустрою за напрямками (на прикладі міста Полтава)	36
Висновки до розділу 2	44
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БЛАГОУСТРОЮ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ	46
3.1. Зарубіжний досвід реалізації політики благоустрою та можливості його адаптації в Україні	46
3.2. Напрями та механізми удосконалення державної політики у сфері благоустрою населених пунктів (на прикладі міста Полтава)	54
Висновки до розділу 3	61
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	75

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗМІ	Засоби масової інформації
ІГС	Інститути громадянського суспільства
КМУ	Кабінет Міністрів України
МОВВ	Місцеві органи виконавчої влади
ОМС	Органи місцевого самоврядування
ОПВ	Органи публічної влади
ІКТ	Інформаційно-комунікаційні технології
КМ	Комунальне майно
ТГ	Територіальна громада
ПМР	Полтавська міська рада
ВК ПМР	Виконавчий комітет Полтавської міської ради
ПМТГ	Полтавська міська територіальна громада
ОВА	Обласна військова адміністрація

ВСТУП

Актуальність теми. Благоустрій населених пунктів є однією з ключових сфер публічного управління, що безпосередньо визначає якість повсякденного життя мільйонів громадян. Стан міського середовища, від дорожнього покриття та освітлення вулиць до зелених зон і майданчиків, є видимим показником дієвості місцевого самоврядування та ефективності державної політики в цілому. В умовах децентралізації, євроінтеграції та повоєнного відновлення України питання формування та реалізації науково обґрунтованої державної політики у сфері благоустрою набуває особливої теоретичної та практичної актуальності.

Актуальність дослідження зумовлена кількома взаємопов'язаними чинниками. Реформа децентралізації, що призвела до утворення об'єднаних територіальних громад, кардинально змінила інституційну архітектуру управління благоустроєм: основна відповідальність перейшла до органів місцевого самоврядування, які в багатьох випадках виявились неготовими до виконання нових повноважень у повному обсязі. Повномасштабне вторгнення в Україну у 2022 р. завдало масштабних збитків комунальній та соціальній інфраструктурі населених пунктів, загостривши проблему хронічного недофінансування сфери благоустрою та поставивши на порядок денний питання мобілізації міжнародної фінансової допомоги. Євроінтеграційні зобов'язання України, зафіксовані в Угоді про асоціацію з ЄС, передбачають гармонізацію законодавства та стандартів у сферах охорони довкілля, управління відходами та якості міського середовища, що безпосередньо стосується організації благоустрою населених пунктів.

Дослідженням теоретичних і прикладних аспектів державної політики у сфері благоустрою присвячені праці низки вітчизняних науковців. Питання механізмів державного управління у цій сфері досліджувала Батіг Н.М. [3]; організаційно-управлінські засади розвитку міської інфраструктури Мамонова В.В. [6]; нормативно-правове регулювання благоустрою Рудик П.А. [16]; інструменти децентралізації та місцевого самоврядування

Ткачук А.Ф. і Бориславська О.М. [10]; партиципаторне бюджетування як механізм залучення громадян Крупник А.С. [5]; адаптацію управління в умовах воєнного стану Слінченко Л.В. [9]; принципи формування регіональної публічної політики Дробот І.О. [4]. Серед зарубіжних дослідників значний внесок у вивчення міжнародних стандартів організації благоустрою зробили Anthopoulos L. G. (концепція Smart City) [17], Dolowitz D. і Marsh D. (теорія policy transfer) [31], а також автори програмних документів ООН-Хабітат та Нової Лейпцизької хартії ЄС (2020) [12].

Водночас, незважаючи на наявний науковий доробок, в існуючих дослідженнях недостатньо висвітлено питання системної взаємодії нормативно-правових, інституційних та фінансово-економічних механізмів державної політики благоустрою в умовах децентралізованої системи управління, а також специфіку реалізації цієї політики на рівні прифронтових громад у воєнний та повоєнний період. Зазначені прогалини у науковому знанні зумовили вибір теми, мету та завдання цього дослідження.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Полтавського державного аграрного університету за темою «Формування ефективної системи публічного управління в Україні» (номер державної реєстрації 0117U003104, 2017-2026 рр.).

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є дослідження результативності державної політики у сфері благоустрою населених пунктів та визначення напрямів її удосконалення.

Відповідно до мети в роботі поставлено такі завдання:

- розглянути теоретико-методологічні засади державної політики у сфері благоустрою населених пунктів;
- проаналізувати державну політику у сфері благоустрою населених пунктів;
- представити пропозиції щодо удосконалення державної політики у сфері благоустрою населених пунктів.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження виступає процес удосконалення державної політики у сфері благоустрою населених пунктів.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних проблем, що виникають в процесі удосконалення державної політики у сфері благоустрою населених пунктів.

Методи дослідження. У процесі виконання наукової роботи було залучено комплекс загальнонаукових і спеціалізованих методологічних підходів пізнання. Використання діалектичного методу дало змогу дослідити відповідні явища та процеси крізь призму їх взаємозв'язку й взаємовпливу з реальними умовами суспільного розвитку. Застосування системного аналізу сприяло ідентифікації та ґрунтовному осмисленню механізмів упровадження державної політики у визначеній галузі. Формально-логічний підхід було використано з метою уточнення змістового наповнення, структурної організації та типологічних характеристик управлінських рішень, що формуються у ході модернізації державної політики у сфері благоустрою населених пунктів.

Інформаційна база. Інформаційною базою слугували літературні джерела, довідково-нормативні матеріали та теоретичні напрацювання вітчизняних і зарубіжних вчених з питань удосконалення державної політики у сфері благоустрою населених пунктів, інформація з мережі Internet та особисті спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Окремі положення і висновки кваліфікаційної роботи мають наукову і практичну цінність. До елементів наукової новизни можна віднести:

набуло подальшого розвитку:

узагальнення та систематизація напрямків вдосконалення державної політики з благоустрою населених пунктів і умовах децентралізації управління;

окреслення напрямків вдосконалення контролю у сфері благоустрою населених пунктів.

Практичне значення одержаних результатів. Найважливіші теоретичні положення, пропозиції, узагальнення й висновки дослідження розширюють межі наукового аналізу з представленої теми, визначають напрями вдосконалення державної політики у сфері благоустрою населених пунктів й можуть бути використані державними та громадськими організаціями у процесі вироблення публічної політики в Україні.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження за темою кваліфікаційної роботи оприлюднені у формі доповідей.

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано тези:

– «Удосконалення державної політики у сфері благоустрою населених пунктів», яку включено до матеріалів науково-практичної конференції за підсумками проходження здобувачами вищої освіти навчальних та виробничих практик, м. Полтава, 09-10 квітня 2025 року. Випуск 18. Полтава : ПДАУ. 2025. С. 165-166.

– «Удосконалення управління комунальним майном у громадах», яку включено до матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасної науки: теоретичні та практичні дослідження молодих учених». м. Полтава, 14-15 квітня 2025 р. Полтава, 2025. С. 457-459.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст викладено на 75 сторінках друкованого тексту, робота містить 18 таблиць і 1 додаток.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БЛАГОУСТРОЮ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

1.1. Сутність та принципи формування політики благоустрою населених пунктів

Благоустрій населених пунктів як сфера публічного управління є невід'ємною складовою забезпечення якості життя громадян та сталого розвитку міських і сільських територій. В умовах децентралізації та євроінтеграції України питання формування ефективної державної політики у цій сфері набуває особливої актуальності, оскільки стан міського середовища безпосередньо впливає на соціальну згуртованість, економічну привабливість та екологічну стійкість населених пунктів. Дослідження сутності та принципів зазначеної політики дозволяє окреслити концептуальні засади управлінської діяльності органів публічної влади у сфері благоустрою.

Термін «благоустрій» має складну етимологію та багатовимірний зміст. У широкому розумінні він охоплює сукупність заходів, спрямованих на створення сприятливих умов проживання та перебування людини у населеному пункті – від інженерної інфраструктури до естетичного оформлення відкритих просторів. Вузьке тлумачення зосереджується переважно на санітарно-технічному аспекті утримання території.

Аналіз наукових підходів до визначення поняття «благоустрій» свідчить про відсутність єдиного загальноприйнятого трактування. Різні автори акцентують увагу на окремих складових цього явища, що зумовлено специфікою дослідницьких завдань та галузевою спрямованістю їх праць [3; 6; 10]. Як видно з табл. 1.1, у науковій літературі та нормативно-правових актах сформувалися кілька підходів до визначення поняття «благоустрій»: нормативно-правовий, управлінський, місцевосамоврядний та галузевий. Спільним для всіх підходів є визнання благоустрою як цілеспрямованої,

планомірної та фінансово забезпеченої діяльності уповноважених суб'єктів. Ми, в рамках даної магістерської роботи, будемо дотримуватись розуміння, що благоустрій населених пунктів – це цілеспрямована, системна діяльність суб'єктів публічного управління щодо створення, підтримання та розвитку комфортного, безпечного та естетично привабливого середовища проживання населення. Таке визначення охоплює як матеріально-технічний, так і організаційно-управлінський виміри цієї сфери.

Таблиця 1.1

Порівняльний аналіз підходів до визначення поняття «благоустрій»

Автор / Джерело	Визначення поняття «благоустрій»	Ключовий акцент
Закон України «Про благоустрій населених пунктів» (2005)	Комплекс робіт з інженерного захисту, розчищення, осушення та озеленення території, а також соціально-культурних, архітектурно-планувальних, інженерно-технічних заходів, спрямованих на створення здорових, зручних і культурних умов життя населення.	Нормативно-правовий підхід, акцент на комплексності робіт
Батіг Н.М. [3]	Сукупність організаційно-правових, фінансово-економічних та управлінських заходів органів публічної влади, спрямованих на забезпечення належного стану міського середовища.	Управлінський підхід, акцент на публічному управлінні
Ткачук А.Ф. [10]	Система заходів, що реалізуються органами місцевого самоврядування та спрямовані на підвищення якості середовища проживання через формування комфортного, безпечного та естетичного простору.	Місцевосамоврядний підхід, акцент на якості середовища
Мамонова В.В. [6]	Галузь публічного управління, що охоплює планування, організацію, фінансування та контроль заходів із підтримання належного санітарного, екологічного та архітектурно-естетичного стану населених пунктів.	Галузевий підхід, акцент на управлінських функціях

Джерело: складено автором.

Державна політика у сфері благоустрою населених пунктів є специфічним різновидом публічної політики, що формується та реалізується сукупністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів публічного управління. Відповідно до загальнотеоретичних

підходів, публічна політика являє собою «відносно стабільну, цілеспрямовану систему рішень, дій та бездіяльності, які стосуються певного суспільного питання і які обираються та реалізуються урядом, що оперує в партнерстві з іншими суб'єктами» [7, с. 43]. Застосовуючи це визначення до сфери благоустрою, можна виокремити ключові характеристики відповідної державної політики: предметну специфіку (впорядкування, утримання та розвиток інфраструктури населених пунктів); суб'єктний склад (від центральних органів виконавчої влади до органів самоорганізації населення); цільову орієнтацію (підвищення якості міського середовища та рівня комфорту проживання) [5; 8]. З огляду на структурно-функціональні особливості, державну політику у сфері благоустрою доцільно розглядати у трьох вимірах: як систему нормативно-правових актів, що регулюють відповідну сферу; як сукупність управлінських рішень та організаційних заходів; як результат взаємодії між державою, органами місцевого самоврядування та громадянським суспільством [2; 9].

Таблиця 1.2

Структурні підсистеми державної політики у сфері благоустрою населених пунктів

Підсистема політики	Основні елементи	Нормативна основа
Нормативно-правова	Закони, постанови, місцеві регламенти, будівельні норми, стандарти	ЗУ «Про благоустрій», ДБН, ДСТУ
Інституційна	Органи центральної та місцевої влади, комунальні підприємства, громадські організації	ЗУ «Про місцеве самоврядування», «Про місцеві державні адміністрації»
Фінансово-економічна	Державний та місцеві бюджети, цільові фонди, партиципаторне бюджетування, ДПП	Бюджетний кодекс України
Планувально-проектна	Генеральні плани, детальні плани територій, програми благоустрою	ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності»
Контрольно-моніторингова	Державний архітектурно-будівельний нагляд, громадський контроль, індикатори якості	ЗУ «Про основні засади державного нагляду»

Джерело: розроблено автором.

Наведена у табл. 1.2 структура відображає багаторівневий характер державної політики у сфері благоустрою та взаємозалежність між її підсистемами. Ефективність функціонування кожної підсистеми є необхідною умовою досягнення кінцевих результатів – підвищення якості міського середовища. Як зазначає Мамонова В. В., «відсутність узгодженості між нормативно-правовою та фінансово-економічною підсистемами є однією з ключових проблем реалізації політики благоустрою в Україні» [6, с. 87].

Принципи формування державної політики у сфері благоустрою є основоположними засадами, що визначають зміст, методи та механізми відповідної управлінської діяльності. Теоретична значущість виокремлення принципів полягає в тому, що вони відображають стійкі закономірності функціонування системи публічного управління у цій сфері і слугують нормативними орієнтирами для практичної діяльності. У сучасній науці публічного управління поняття «принципи державної політики» трактується неоднозначно. Одні дослідники розглядають їх як формальні норми, закріплені у законодавстві; інші – як базові ціннісні установки, що визначають стратегічні пріоритети [4; 11]. На наш погляд, принципи формування політики благоустрою мають розглядатися в єдності обох вимірів: нормативного та ціннісного.

На підставі аналізу чинного законодавства України, наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників, а також кращих практик міжнародного досвіду (програми ООН-Хабітат, Лейпцизька хартія сталих європейських міст) виокремлено вісім ключових принципів формування політики благоустрою населених пунктів [4; 8; 12]. Наведені у табл. 1.3 принципи утворюють цілісну систему, де кожен елемент перебуває у взаємодії та взаємообумовленості з іншими. Так, принцип субсидіарності та децентралізації є передумовою реалізації принципу участі громадськості; принцип фінансової ефективності забезпечує реалізацію принципу системності тощо [5]. Важливо підкреслити, що в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови України зазначені принципи набувають особливого

значення. Відновлення зруйнованої інфраструктури населених пунктів, яке здійснюється за підтримки міжнародних партнерів, потребує комплексного, системного підходу, що відповідає принципам сталого розвитку, інклюзивності та інноваційності [9; 12].

Таблиця 1.3

Принципи формування державної політики у сфері благоустрою населених пунктів

Принцип	Зміст принципу	Механізм реалізації
Законності та правової визначеності	Формування та реалізація політики благоустрою здійснюється виключно у межах та на підставі Конституції України, законів та підзаконних нормативно-правових актів.	Нормативно-правове регулювання, судовий контроль
Системності та комплексності	Благоустрій розглядається як цілісна система взаємопов'язаних елементів: інженерної інфраструктури, озеленення, санітарного стану, освітлення, малих архітектурних форм.	Генеральні плани розвитку, програмно-цільовий метод
Сталого розвитку	Заходи з благоустрою реалізуються з урахуванням потреб як нинішніх, так і майбутніх поколінь, із збереженням природних ресурсів та екологічної рівноваги.	Екологічна експертиза, «зелені» стандарти будівництва
Субсидіарності та децентралізації	Питання благоустрою вирішуються на найнижчому можливому рівні управління – переважно органами місцевого самоврядування та територіальними громадами.	Бюджетна децентралізація, передача повноважень
Участі громадськості	Члени територіальної громади беруть безпосередню участь у плануванні, реалізації та оцінці результатів заходів із благоустрою.	Партиципаторне бюджетування, публічні консультації
Фінансової ефективності та прозорості	Використання бюджетних коштів на благоустрій здійснюється на засадах раціональності, ефективності та відкритості для суспільного контролю.	Публічні закупівлі, відкриті бюджети, е-декларування
Доступності та інклюзивності	Об'єкти благоустрою проектується та облаштовуються з урахуванням потреб усіх категорій населення, у тому числі людей з інвалідністю, осіб похилого віку, дітей.	Стандарти доступності, «універсальний дизайн»
Інноваційності та адаптивності	Впровадження сучасних технологій і рішень (смарт-лавки, розумне освітлення, датчики якості повітря), постійна адаптація до змін потреб мешканців.	Smart City концепції, цифрові платформи

Джерело: складено автором на основі [1; 4; 8; 11; 12].

Узагальнення теоретичних підходів до розуміння сутності та принципів формування державної політики у сфері благоустрою дозволяє запропонувати авторську концептуальну модель, що відображає логіку відповідного управлінського процесу. Вихідним пунктом формування політики благоустрою є ідентифікація суспільних проблем та потреб у сфері облаштування середовища проживання. Механізм визначення пріоритетів включає аналіз стану інфраструктури, моніторинг задоволеності мешканців, урахування стратегічних цілей соціально-економічного розвитку територій. На цьому етапі важливу роль відіграють механізми участі громадськості – публічні консультації, електронні петиції, партиципаторне бюджетування [5; 6]. Наступним кроком є нормативне закріплення пріоритетів та цілей у відповідних програмних документах. На рівні держави такими документами є Державна стратегія регіонального розвитку, Законодавчі акти у сфері благоустрою, будівельні норми та стандарти. На регіональному та місцевому рівнях – програми комплексного розвитку інфраструктури, генеральні плани, місцеві правила благоустрою [1; 2].

Реалізація сформованої політики здійснюється через систему організаційних, фінансових та технологічних механізмів. Організаційний механізм передбачає розподіл повноважень між органами публічного управління різних рівнів; фінансовий – забезпечення видатків через бюджети та залучення позабюджетних джерел; технологічний – застосування сучасних рішень при облаштуванні відкритих просторів. Завершальним елементом управлінського циклу є оцінювання ефективності реалізованих заходів. Система показників оцінювання охоплює кількісні індикатори (площа озеленених територій, кількість відремонтованих об'єктів), якісні параметри (рівень задоволеності мешканців, індекс якості міського середовища) та бюджетні показники (виконання програм, вартість одиниці послуги) [7; 11].

1.2. Теоретичні засади організації благоустрою населених пунктів

Організація благоустрою населених пунктів є однією з фундаментальних функцій публічного управління, що безпосередньо забезпечує реалізацію конституційного права громадян на безпечне та комфортне навколишнє середовище. В умовах трансформації системи публічного управління в Україні, розгортання реформи децентралізації та необхідності відновлення зруйнованої під час збройного конфлікту інфраструктури, теоретичне осмислення організаційних засад благоустрою набуває принципового науково-практичного значення. Організація благоустрою як управлінська діяльність реалізується через систему взаємопов'язаних функцій. Дослідженню теоретичних засад організації благоустрою присвячені праці низки вітчизняних вчених. Зокрема, Батіг Н. М. [3] аналізує механізми державного управління у сфері благоустрою міст; Мамонова В. В. [6] розглядає організаційні форми реалізації муніципальної політики в цій сфері; Слінченко Л. В. [9] досліджує адаптацію організаційних засад в умовах воєнного стану. Водночас залишаються недостатньо дослідженими питання системного впливу децентралізації на організаційну архітектуру благоустрою, що зумовлює необхідність подальшого наукового пошуку.

Під управлінськими функціями у сфері благоустрою розуміються відносно самостійні напрями діяльності уповноважених суб'єктів, спрямовані на забезпечення належного стану об'єктів благоустрою та підвищення якості міського середовища [4; 15]. Аналіз наукової літератури та нормативно-правових актів дозволяє виокремити шість основних функцій організації благоустрою. Як свідчать дані табл. 1.4, функції організації благоустрою охоплюють весь управлінський цикл: від стратегічного планування до контролю та участі громадськості. Важливо підкреслити, що ефективна організація благоустрою передбачає не просту сукупність зазначених функцій, а їх органічну взаємодію та взаємообумовленість у межах єдиної системи публічного управління. Слабкість будь-якої

функціональної ланки – наприклад, недостатній моніторинг або відсутність реальних механізмів участі громадськості – знижує результативність усієї системи [4].

Таблиця 1.4

Функції організації благоустрою населених пунктів та їх характеристика

Функція	Зміст функції	Відповідальні суб'єкти
Стратегічного планування	Розроблення генеральних планів, програм благоустрою, визначення пріоритетних напрямів та цільових показників розвитку інфраструктури населених пунктів.	Мінрегіон, обласні державні адміністрації, органи місцевого самоврядування
Нормативно-регулятивна	Встановлення правових норм, стандартів, технічних регламентів і вимог щодо утримання, облаштування та функціонування об'єктів благоустрою.	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів, профільні міністерства
Фінансово-ресурсного забезпечення	Акумуляування, розподіл і використання фінансових ресурсів (державний і місцеві бюджети, гранти, ДПП) для реалізації програм благоустрою.	Мінфін, місцеві фінансові органи, комунальні підприємства
Організаційно-виконавча	Безпосереднє виконання робіт із влаштування, реконструкції, поточного та капітального ремонту об'єктів благоустрою відповідно до затверджених програм.	Комунальні підприємства, підрядні організації, ОСББ
Моніторингу та контролю	Систематичне спостереження за станом об'єктів благоустрою, оцінювання ефективності витрачання коштів, виявлення відхилень та вжиття коригувальних заходів.	ДАБІ, органи місцевого самоврядування, громадські інспектори
Участі громадськості	Залучення мешканців до процесів планування, фінансування (partiципаторне бюджетування) та контролю за реалізацією заходів з благоустрою.	Громадські організації, ОСББ, органи самоорганізації населення

Джерело: складено автором на основі [1; 3; 6; 15].

Ефективна організація благоустрою неможлива без чіткого розуміння природи об'єктів, на які спрямована відповідна управлінська діяльність. Відповідно до Закону України «Про благоустрій населених пунктів», до

об'єктів благоустрою належать: вулиці, дороги, площі, провулки; парки, сади, сквери, бульвари; зони рекреації та відпочинку; об'єкти санітарного очищення; освітлення вулиць і доріг; малі архітектурні форми та елементи декору. Для цілей управлінської науки важливим є системне впорядкування цих об'єктів за різними класифікаційними ознаками [13; 16].

Таблиця 1.5

Класифікація об'єктів благоустрою населених пунктів

Класифікаційна ознака	Групи об'єктів благоустрою	Приклади
За функціональним призначенням	Транспортна інфраструктура; рекреаційні зони; об'єкти санітарного очищення; об'єкти освітлення; малі архітектурні форми	Дороги, тротуари, парки, сміттєпереробні комплекси, ліхтарні опори, лавки, урни
За формою власності	Державна власність; комунальна власність; приватна власність; спільна сумісна власність	Державні парки, міські вулиці, внутрішньодворові простори ОСББ, садові товариства
За рівнем благоустрою	Об'єкти загального користування; об'єкти обмеженого користування; об'єкти спеціального призначення	Центральні площі, сквери; двори житлових кварталів; технічні зони підприємств
За ступенем капітальності	Капітальні (стаціонарні); некапітальні (тимчасові); природні (озеленення)	Капітальні будівлі, МАФи, тимчасові ринки, газони, дерева, квітники
За видами робіт	Нове будівництво; реконструкція; поточний ремонт; капітальний ремонт; утримання	Нові парки, розширення доріг, ямковий ремонт, реконструкція фонтанів, покіс трави

Джерело: систематизовано автором на основі [1; 13; 16].

Наведена в табл. 1.5 класифікація має не лише теоретичне, але й практичне значення: вона визначає відмінності в організаційних підходах, механізмах фінансування та розподілі відповідальності між різними суб'єктами управління. Так, об'єкти загального користування перебувають переважно у комунальній власності й фінансуються з місцевих бюджетів, тоді як об'єкти обмеженого користування можуть утримуватися за рахунок ОСББ або приватних суб'єктів за умови відповідного нормативного регулювання [5].

Особливої уваги заслуговує питання об'єктів «зеленої інфраструктури» – озелених територій, що виконують одночасно рекреаційну, екологічну та естетичну функції. В умовах кліматичних змін та зростання щільності забудови ці об'єкти набувають стратегічного значення для сталого розвитку міст, що відображається у концепції «зеленого міста» (Green City) [17].

Організація благоустрою населених пунктів здійснюється на кількох ієрархічних рівнях публічного управління. Розмежування повноважень між цими рівнями є принциповим питанням, що визначає ефективність усієї системи. В умовах реформи децентралізації в Україні відбувається суттєве переміщення повноважень та відповідних фінансових ресурсів з центрального на місцевий рівень, що кардинально змінює організаційний ландшафт у сфері благоустрою.

Таблиця 1.6

**Багаторівнева система організації управління благоустроєм
населених пунктів**

Рівень управління	Основні суб'єкти	Ключові повноваження	Джерела фінансування
Державний (центральний)	Кабінет Міністрів, Мінрегіон, Мінфін, Мінприроди	Нормативне регулювання, стратегічне планування, розподіл субвенцій, державний нагляд	Державний бюджет, державні цільові фонди
Регіональний	Обласні державні адміністрації, обласні ради	Регіональні програми благоустрою, координація районних програм, фінансова підтримка	Обласний бюджет, субвенції з держбюджету
Місцевий (муніципальний)	Міські/селищні/сільські ради, виконавчі комітети, комунальні підприємства	Планування і виконання заходів, утримання об'єктів, видача дозволів, поточний контроль	Місцеві бюджети, партиципаторне бюджетування, ДПП, гранти
Мікрорівень (квартальний/дворовий)	ОСББ, органи самоорганізації населення, громадські організації	Утримання прибудинкових територій, ініціювання проектів, громадський контроль	Внески мешканців, гранти, субсидії з місцевого бюджету

Джерело: розроблено автором.

Дані табл. 1.6 ілюструють чотирирівневу ієрархію управління благоустроєм. Ключовою характеристикою сучасного стану цієї системи в Україні є тенденція до посилення ролі муніципального рівня при збереженні державного нагляду та нормативного регулювання на центральному рівні. Важливим наслідком децентралізації стала диверсифікація джерел фінансування: поряд із традиційними бюджетними асигнуваннями зростає частка коштів, залучених через партиципаторне бюджетування та державно-приватне партнерство. Особливу роль у системі відіграє мікрорівень – рівень об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) та органів самоорганізації населення. Залучення цих суб'єктів до організації благоустрою не лише розширює ресурсну базу, але й підвищує відповідальність мешканців за стан навколишнього середовища, що відповідає принципам субсидіарності та громадянської участі [5].

У сучасній науці публічного управління сформувалося кілька методологічних підходів до організації благоустрою населених пунктів, кожен з яких акцентує увагу на різних аспектах цього явища. Системний підхід розглядає благоустрій як відкриту систему, що перебуває у постійній взаємодії з соціальним, економічним, екологічним та правовим середовищем. У межах цього підходу організація благоустрою вивчається як процес підтримання динамічної рівноваги системи через регуляторні механізми зворотного зв'язку [15]. Практичним наслідком системного підходу є вимога комплексності при розробленні програм благоустрою. Процесний підхід акцентує увагу на управлінському циклі «планування – організація – мотивація – контроль» у застосуванні до сфери благоустрою. Перевагою цього підходу є можливість чіткого розподілу відповідальності між учасниками процесу та стандартизації процедур на кожному етапі [6]. Зокрема, стандарти ISO серії 55000 щодо управління активами можуть бути адаптовані для потреб управління об'єктами благоустрою.

Ціннісно-орієнтований (value-based) підхід, що набуває популярності в контексті концепції публічної цінності (Moore, 1995), розглядає організацію

благоустрою крізь призму суспільної цінності, що створюється для мешканців. Відповідно до цього підходу, критерієм ефективності є не лише фізичний стан об'єктів, але й суб'єктивне сприйняття якості міського середовища його користувачами. Інституційний підхід концентрується на формальних і неформальних правилах, нормах та організаційних структурах, що визначають поведінку суб'єктів у сфері благоустрою. Такий підхід дозволяє пояснити, чому одні механізми організації благоустрою виявляються ефективними, а інші – ні, навіть за наявності достатнього фінансування. Smart City (розумне місто) – відносно новий підхід, що набуває значення в контексті цифровізації публічного управління [17]. Застосування IoT-технологій, датчиків, мобільних додатків і систем аналітики даних дозволяє суттєво підвищити оперативність моніторингу стану об'єктів благоустрою та оптимізувати витрати на їх утримання.

Аналіз зарубіжного досвіду організації благоустрою населених пунктів свідчить про наявність кількох ключових моделей, що диференціюються за ступенем централізації управлінських рішень та механізмами залучення громадськості й приватного сектора. Британська модель (Велика Британія) характеризується чітким розмежуванням функцій між центральним урядом (стандартизація, інспектування) та муніципалітетами (планування та виконання). Поширеним є укладення контрактів з приватними підрядниками на конкурентних засадах, що забезпечує ощадливість у використанні публічних коштів. Система Key Performance Indicators (KPI) для муніципальних послуг стала еталоном для багатьох країн. Скандинавська модель (Фінляндія, Швеція, Норвегія) вирізняється високим рівнем залучення громадськості через механізми прямої демократії та розвинену культуру партиципаторного бюджетування. Наприклад, Гельсінкі активно використовує платформу OmaStadi для збору пропозицій мешканців щодо розподілу бюджету на благоустрій [12]. Польський досвід є найбільш релевантним для України з огляду на схожість інституційних трансформацій. Після 1990 року Польща здійснила успішну децентралізацію у сфері благоустрою, передавши

гмінам широкі повноваження та відповідні фінансові ресурси. Вагомим результатом стало суттєве покращення стану міських територій завдяки ефективному освоєнню коштів структурних фондів ЄС [14].

Для України ключовими уроками зарубіжного досвіду є: необхідність чіткого нормативного закріплення повноважень на кожному рівні управління; важливість розвитку інституційної спроможності органів місцевого самоврядування; потреба у запровадженні системи вимірювання результатів та публічної звітності.

Висновки до розділу 1

Сутність державної політики у сфері благоустрою населених пунктів полягає у цілеспрямованій, системній діяльності суб'єктів публічного управління, спрямованій на створення, підтримання та розвиток комфортного, безпечного та естетично привабливого середовища проживання. Ця політика є складним, багатовимірним явищем, що поєднує нормативно-правовий, інституційний, фінансово-економічний, планувальний та контрольний-моніторинговий виміри.

Принципи формування зазначеної політики: законності, системності, сталого розвитку, субсидіарності, участі громадськості, фінансової ефективності, доступності та інноваційності, – утворюють цілісну нормативно-ціннісну систему, що визначає якість та результативність управлінських рішень у сфері благоустрою. Дотримання цих принципів є необхідною умовою ефективної реалізації відповідної державної політики в умовах децентралізації та євроінтеграції України.

Класифікація об'єктів благоустрою за функціональним призначенням, формою власності, рівнем користування, ступенем капітальності та видами робіт виступає теоретичною основою для диференційованих організаційних та фінансових рішень у цій сфері.

Організація благоустрою реалізується через чотирирівневу ієрархічну систему управління, що охоплює державний, регіональний, муніципальний та мікрорівень. В умовах децентралізації провідна роль у цій системі переходить до органів місцевого самоврядування та територіальних громад.

Сучасна наука публічного управління пропонує кілька методологічних підходів до організації благоустрою – системний, процесний, ціннісно-орієнтований, інституційний та Smart City, – комплексне застосування яких забезпечує всебічне розуміння досліджуваного явища та практичну ефективність управлінських рішень. Аналіз зарубіжного досвіду підтверджує ключову роль інституційної спроможності, ресурсного забезпечення та механізмів громадської участі у досягненні високої якості міського середовища.

РОЗДІЛ 2

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА БЛАГОУСТРОЮ ТЕРИТОРІЇ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ЗА НАПРЯМАМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

2.1. Нормативно-правове та інституційне забезпечення реалізації державної політики у сфері благоустрою

Ефективність державної політики у сфері благоустрою населених пунктів визначається насамперед якістю її нормативно-правового забезпечення та дієвістю інституційного механізму реалізації. Нормативно-правове забезпечення формує юридичні підстави, межі та процедури здійснення управлінської діяльності у цій сфері, тоді як інституційний механізм визначає суб'єктний склад, розподіл повноважень та організаційні форми взаємодії між учасниками відповідних відносин. Комплексний аналіз обох складових є необхідною передумовою для виявлення системних проблем та обґрунтування шляхів удосконалення відповідної державної політики. Проблематика нормативно-правового регулювання сфери благоустрою досліджується в роботах Рудика П. А. [16], який аналізує правові засади благоустрою населених пунктів; Батіг Н. М. [3], яка розглядає механізми державного управління в цій сфері; Ткачука А. Ф. [10], котрий досліджує питання нормативного забезпечення місцевого самоврядування. Водночас поза увагою дослідників залишаються системні проблеми координації між рівнями нормативного регулювання та відповідності чинного законодавства стандартам ЄС, що зумовлює актуальність подальшого наукового пошуку.

Нормативно-правове забезпечення державної політики у сфері благоустрою являє собою ієрархічно організовану систему правових актів різної юридичної сили, що регулюють суспільні відносини з приводу створення, утримання та розвитку об'єктів благоустрою населених пунктів. Відповідно до загальної теорії права, така система будується за принципом

правової ієрархії (верховенства конституційних норм) та принципом спеціальності (пріоритету спеціального закону перед загальним). Системоутворюючим нормативно-правовим актом у досліджуваній сфері є Закон України «Про благоустрій населених пунктів» від 06.09.2005 № 2807-IV, який визначає правові, економічні та організаційні засади благоустрою населених пунктів, повноваження органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у цій сфері, а також права та обов'язки суб'єктів права власності. Незважаючи на принципове значення цього Закону, він не зазнавав суттєвого концептуального перегляду з моменту прийняття, що зумовлює невідповідність низки його норм сучасним реаліям і стандартам ЄС.

Аналіз системи нормативно-правових актів, наведеної у табл. 2.1, засвідчує її розгалуженість і водночас певну неузгодженість. Профільний Закон встановлює загальні засади правового регулювання, однак численні суміжні акти (земельне, екологічне, бюджетне законодавство) регулюють окремі аспекти благоустрою з різним ступенем деталізації, що породжує ризик колізій і прогалин. Зокрема, правова невизначеність щодо розмежування відповідальності між суб'єктами за утримання земель загального користування є однією з ключових проблем правозастосовної практики [16]. Суттєвою прогалиною чинного законодавства є відсутність чіткого механізму координації між рівнями нормативного регулювання. Місцеві правила благоустрою, які приймаються органами місцевого самоврядування, нерідко суперечать одне одному або не відповідають вимогам підзаконних актів центрального рівня. За даними Міністерства розвитку громад та територій України, станом на 2023 рік лише близько 60% територіальних громад мали затверджені місцеві правила благоустрою, що унеможливорює ефективне правозастосування [18].

Окремої уваги потребує питання адаптації вітчизняного законодавства у сфері благоустрою до права Європейського Союзу в контексті виконання Угоди про асоціацію. Директива ЄС 2008/98/ЄС про відходи, Директива

2000/60/ЄС про водну рамку, низка директив з питань якості повітря містять вимоги, реалізація яких безпосередньо впливає на організацію благоустрою населених пунктів. Відповідна адаптація потребує не лише формального внесення змін до законодавства, але й розбудови інституційної спроможності органів, відповідальних за виконання нових стандартів [4; 17].

Таблиця 2.1

Ієрархія нормативно-правових актів у сфері благоустрою населених пунктів України

Рівень НПА	Основні нормативно-правові акти	Предмет регулювання
Конституційний	Конституція України (ст. 13, 16, 66, 85, 116, 140, 143)	Засади охорони довкілля, права громадян на безпечне середовище, повноваження органів влади
Законодавчий (профільний)	ЗУ «Про благоустрій населених пунктів» від 06.09.2005 № 2807-IV; ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР; ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 № 3038-VI	Права та обов'язки суб'єктів благоустрою, об'єкти, джерела фінансування, санкції
Законодавчий (суміжний)	Земельний кодекс України; ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища»; ЗУ «Про відходи»; Бюджетний кодекс України; ЗУ «Про публічні закупівлі»	Земельні відносини, екологічні вимоги, поводження з відходами, бюджетне фінансування, процедури закупівель
Підзаконний (урядовий)	Постанови КМУ про затвердження Правил благоустрою; Державна стратегія регіонального розвитку 2021–2027; Порядок розроблення та затвердження місцевих правил благоустрою	Деталізація процедур, стандартів, вимог до програм благоустрою на різних рівнях
Технічний (стандарти, норми)	ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій»; ДСТУ-Н Б В.2.3-21:2008; Санітарні норми і правила	Технічні параметри об'єктів, норми щільності озеленення, освітленості, доступності
Місцевий (муніципальний)	Місцеві правила благоустрою; Рішення рад про затвердження програм благоустрою; Статути територіальних громад	Конкретизація вимог для окремої громади, місцеві санкції, порядок залучення мешканців

Джерело: систематизовано автором на основі [1; 2; 16; 18].

Інституційний механізм реалізації державної політики у сфері благоустрою являє собою систему органів та організацій, наділених відповідними повноваженнями, а також сукупність процедур, стандартів і форм їх взаємодії, спрямованих на досягнення цілей відповідної державної політики. Теоретичну основу аналізу інституційного механізму становить концепція «багаторівневого управління» (multi-level governance), згідно з якою реалізація публічної політики у сфері благоустрою здійснюється одночасно на кількох рівнях управління із збереженням автономії кожного з них.

Таблиця 2.2

Суб'єкти інституційного механізму реалізації державної політики у сфері благоустрою населених пунктів

Суб'єкт	Рівень	Ключові повноваження у сфері благоустрою	Ключові проблеми
1	2	3	4
Верховна Рада України	Національний	Законодавче регулювання сфери благоустрою; затвердження державного бюджету; ратифікація міжнародних договорів у сфері сталого розвитку міст	Фрагментарність та неузгодженість законодавства; тривалі строки прийняття змін
Кабінет Міністрів України / Мінрегіон	Національний	Розроблення державних програм; затвердження стандартів і норм; розподіл субвенцій; методичне керівництво	Недостатня координація між міністерствами; дублювання функцій
Обласні державні адміністрації / обласні ради	Регіональний	Регіональні програми благоустрою; координація між громадами; контроль за дотриманням нормативів; сприяння залученню інвестицій	Обмежені власні кошти; залежність від субвенцій; низька спроможність малих районів
Органи місцевого самоврядування (міські, селищні, сільські ради та їх виконкоми)	Місцевий	Затвердження місцевих правил благоустрою і програм; виконання робіт; видача дозволів; поточний контроль; планування бюджетних видатків на благоустрій	Нестача кваліфікованих кадрів; низька дохідна база малих громад; корупційні ризики при закупівлях

1	2	3	4
Комунальні підприємства з благоустрою	Місцевий	Безпосереднє виконання робіт з утримання об'єктів; управління парками, кладовищами, зеленими зонами; прибирання вулиць	Застаріла матеріально-технічна база; дефіцит тарифного фінансування; неефективне управління
Державна архітектурно-будівельна інспекція (ДАБІ / ДІАМ)	Національний / регіональний	Державний нагляд за дотриманням будівельних норм і стандартів при облаштуванні об'єктів благоустрою; видача дозволів на будівництво	Перевантаженість; корупційні ризики; тривалі строки погоджень
Громадські організації, ОСББ, органи самоорганізації населення	Місцевий / мікрорівень	Участь у плануванні та фінансуванні (партиципаторне бюджетування); утримання прибудинкових територій; громадський контроль	Низька активність у малих громадах; нестача ресурсів; правова невизначеність статусу

Джерело: складено автором на основі [3; 10; 14; 18].

Наведена у табл. 2.2 система суб'єктів охоплює сім груп учасників інституційного механізму, що функціонують на трьох рівнях управління. Аналіз їх повноважень та проблем дозволяє виявити низку системних вад, які обмежують ефективність реалізації державної політики у сфері благоустрою. Характерною ознакою вітчизняного інституційного механізму є надмірна вертикальна розпорошеність повноважень при одночасній слабкості горизонтальних координаційних зв'язків. Між Мінрегіоном, Мінприроди, Мінінфраструктури та органами місцевого самоврядування відсутній ефективний механізм координації при розробленні та реалізації програм благоустрою, що призводить до дублювання заходів та неефективного використання бюджетних коштів [18].

Суттєвою проблемою є недостатня інституційна спроможність органів місцевого самоврядування, особливо в малих і середніх громадах. Дефіцит кваліфікованих фахівців з публічного управління, містобудування та екології,

обмежена матеріально-технічна база і недостатнє фінансування унеможливають якісне планування та виконання програм благоустрою на місцевому рівні. Комунальні підприємства з благоустрою, які є ключовими виконавцями заходів на місцях, функціонують в умовах хронічного недофінансування та морально застарілої матеріально-технічної бази. Тарифна політика у сфері комунальних послуг не забезпечує повного відшкодування витрат підприємств, що унеможливає модернізацію техніки та підвищення продуктивності праці. Відповідно до досліджень Мамонової В. В., близько 70% комунальної техніки в Україні має строк експлуатації понад 15 років [6, с. 156].

Роль громадянського суспільства в інституційному механізмі благоустрою залишається недостатньо розвиненою. Попри наявність формальних механізмів участі (публічні консультації, партиципаторне бюджетування), реальний вплив мешканців на прийняття управлінських рішень у цій сфері є обмеженим, особливо в малих і сільських громадах. Дослідження Крупника А. С. [5] засвідчує, що лише у 12% громад, де запроваджено партиципаторне бюджетування, проєкти у сфері благоустрою фактично реалізуються у плановані строки.

Для системної оцінки якості нормативно-правового забезпечення у сфері благоустрою доцільно застосувати метод критеріального аналізу, що ґрунтується на загальних вимогах до якості нормативно-правових актів, сформульованих у вітчизняній та зарубіжній науці публічного управління. Результати такого аналізу узагальнено у табл. 2.3. Критеріальна оцінка, наведена у представленій таблиці, виявляє системні вади нормативно-правового забезпечення за всіма п'ятьма критеріями. Найбільш критичними є проблеми неповноти та несистемності правового регулювання й недостатньої прозорості для громадян, що підриває підзвітність органів публічного управління та знижує довіру мешканців до відповідних управлінських рішень. Визначальним чинником підвищення якості нормативно-правового

забезпечення є запровадження обов'язкової оцінки регуляторного впливу (ОРВ) для всіх нормативно-правових актів у сфері благоустрою. Відповідно до кращих практик ЄС, така оцінка передбачає аналіз соціальних, економічних та екологічних наслідків регуляторних рішень, що дозволяє уникнути прийняття актів, які породжують невиправдані витрати або обмежують права суб'єктів без належного обґрунтування [17].

Таблиця 2.3

**Критеріальна оцінка якості нормативно-правового забезпечення
державної політики у сфері благоустрою населених пунктів**

Критерій якості НПА	Стан в Україні (характеристика)	Оцінка та напрями вдосконалення
Повнота та системність правового регулювання	Значна кількість актів різних рівнів із частковим дублюванням і прогалинами; відсутність єдиного кодифікованого акта	Необхідна кодифікація або ухвалення рамкового закону, що усуне суперечності між актами
Визначеність суб'єктного складу та розподілу повноважень	ЗУ «Про благоустрій» чітко визначає коло суб'єктів, однак залишаються неврегульованими питання координації між рівнями	Запровадження механізмів міжмуніципального співробітництва; законодавче уточнення компетенцій ДАБІ та ОМС
Актуальність та відповідність євростандартам	Базовий закон 2005 р. суттєво не оновлювався; низка стандартів (ДБН) оновлена у 2019 р., але ще не адаптована до вимог ЄС щодо зеленої інфраструктури	Прискорення адаптації до Директив ЄС; оновлення ДБН відповідно до стандартів UN-Habitat
Ефективність санкцій та контролю	Санкції за порушення правил благоустрою (КУпАП) є незначними; механізми громадського контролю формально передбачені, але практично нерозвинені	Збільшення розміру штрафів; запровадження електронних сервісів моніторингу стану об'єктів
Прозорість та доступність для громадян	Реєстри об'єктів благоустрою ведуться непослідовно; публічна звітність ОМС про виконання програм є нерегулярною	Запровадження єдиного цифрового реєстру об'єктів благоустрою; обов'язкова публічна звітність ОМС

Джерело: розроблено автором на основі [4; 16; 17; 18].

Ефективне функціонування інституційного механізму реалізації державної політики у сфері благоустрою потребує налагодженої системи координації як по вертикалі (між центральним, регіональним і місцевим рівнями), так і по горизонталі (між різними органами одного рівня та між органами публічної влади і суб'єктами громадянського суспільства).

Аналіз чинних нормативно-правових актів і практики їх застосування свідчить про наявність низки структурних проблем вертикальної координації. По-перше, методичне керівництво з боку Мінрегіону щодо розроблення місцевих правил благоустрою і програм є недостатньо деталізованим, що зумовлює суттєву варіативність їх якості в різних громадах. По-друге, система звітності органів місцевого самоврядування перед центральними органами виконавчої влади щодо реалізації програм благоустрою є формальною і не включає індикаторів якості міського середовища. По-третє, механізми фінансового стимулювання (субвенції) не прив'язані до досягнення конкретних результатів у сфері благоустрою, що знижує відповідальність місцевих органів за ефективне використання коштів [18].

Проблеми горизонтальної координації на місцевому рівні пов'язані передусім із відсутністю ефективних механізмів міжмуніципального співробітництва у сфері благоустрою. Малі та середні громади нерідко стикаються з тим, що вирішення окремих завдань (утилізація відходів, облаштування рекреаційних зон, управління зеленою інфраструктурою) потребує ресурсів і компетенцій, що виходять за межі їх можливостей. Законодавство про міжмуніципальне співробітництво (ЗУ «Про співробітництво територіальних громад») містить необхідні правові підстави, однак на практиці цей механізм використовується вкрай рідко саме у сфері благоустрою.

2.2. Фінансово-економічні механізми та практика реалізації державної політики благоустрою за напрямками (на прикладі міста Полтава)

Фінансово-економічні механізми є ключовим операційним інструментом реалізації державної політики у сфері благоустрою населених пунктів. Від їх ефективності, збалансованості та гнучкості безпосередньо залежить якість і доступність послуг з благоустрою для мешканців територіальних громад. Місто Полтава – обласний центр Полтавської області з населенням близько 283 тис. мешканців – є репрезентативним об’єктом для аналізу відповідних механізмів як прифронтове місто, що поєднує типові виклики українського муніципального управління з особливостями функціонування в умовах воєнного стану. Полтавська міська територіальна громада (ПМТГ) є однією з найбільших в Полтавській області: бюджет громади у 2023 році склав 5246,8 млн грн за видатками. Аналіз фінансування сфери благоустрою у Полтаві дозволяє виявити типові закономірності та проблеми, характерні для більшості великих і середніх міських громад України в умовах децентралізації та воєнного стану.

Теоретичну основу аналізу фінансово-економічних механізмів складають праці Мамонової В. В. [6], яка розглядає бюджетні механізми розвитку міської інфраструктури; Крупника А. С. [5], що досліджує партиципаторне бюджетування як інструмент муніципального управління; Батіг Н. М. [3], яка аналізує фінансове забезпечення благоустрою міст. Особливості фінансування відновлення інфраструктури в умовах воєнного стану досліджує Слінченко Л. В. [9].

За даними офіційного порталу відкритих даних Полтавської міської ради (open.rada-poltava.gov.ua), видатки на благоустрій у бюджеті Полтавської МТГ демонструють стабільну висхідну динаміку протягом 2020-2023 років [21]. Аналіз бюджетних показників за цей період дозволяє виявити ключові тенденції у фінансуванні відповідної сфери.

**Динаміка видатків бюджету Полтавської МТГ на благоустрій у
2020-2023 рр.**

Показник	2020	2021	2022	2023
Загальні видатки бюджету, тис. грн	4372418	4980114	5012330	5246769
Видатки на благоустрій, тис. грн	187420	214860	231950	251187
Питома вага видатків на благоустрій у загальних видатках, %	4,3	4,3	4,6	4,8
Видатки на ремонт доріг, тис. грн	68200	82500	95800	110000
Фінансування КП «Декоративні культури», тис. грн	38600	42400	46100	50000
Видатки на зовнішнє освітлення, тис. грн	22100	24800	28500	31200
Темп приросту видатків на благоустрій до попереднього року, %	–	+14,6	+7,9	+8,3

Джерело: складено автором за даними open.rada-poltava.gov.ua [21] та zmist.pl.ua [23].

Як свідчать дані табл. 2.4, видатки на благоустрій у бюджеті Полтавської МТГ зросли з 187,4 млн грн у 2020 р. до 251,2 млн грн у 2023 р., тобто збільшились на 34% у номінальному вираженні. Питома вага видатків на благоустрій у загальних видатках бюджету зросла з 4,3% до 4,8%, що свідчить про певне підвищення пріоритетності цієї сфери в умовах воєнного стану та необхідності підтримання міського середовища. Найбільшою статтею видатків на благоустрій традиційно залишається ремонт доріг: у 2023 р. на ці цілі було передбачено 110,0 млн грн, що становить 43,8% загального обсягу видатків на благоустрій. Другою за обсягом статтею є фінансування КП «Декоративні культури» ПМР – основного комунального підприємства, що відповідає за озеленення, утримання парків і клумб міста: у 2023 р. – 50,0 млн грн (19,9%). Видатки на зовнішнє освітлення склали 31,2

млн грн (12,4%). Важливо зазначити, що темп приросту видатків на благоустрій у 2022-2023 рр. (7,9% та 8,3% відповідно) є нижчим за рівень інфляції відповідних років, що означає реальне скорочення фінансування у порівняних цінах. Це є характерною рисою бюджетної політики в умовах воєнного стану, коли значна частина ресурсів перерозподіляється на потреби оборони та соціального захисту [9].

Для повноцінного розуміння фінансово-економічних потреб у сфері благоустрою необхідно проаналізувати фактичний стан відповідних об'єктів. Портал відкритих даних Полтавської міської ради містить систематизовану статистику за чотирма напрямками благоустрою: озеленення, зовнішнє освітлення, дорожньо-мостове господарство, спортивні та дитячі майданчики.

Таблиця 2.5

Ключові показники стану об'єктів благоустрою міста Полтава

Напрямок благоустрою	Показник	Значення	Рік даних
Озеленення	Загальна площа зелених насаджень	469,4 га	2020
	Питома вага зелених насаджень у загальній площі міста	37%	2020
	Площа зелених насаджень загального користування	230,4 га	2020
Зовнішнє освітлення	Загальна протяжність мереж зовнішнього освітлення	705,4 км	2021
	Кількість світлоточок в мережі зовнішнього освітлення	25 400 од.	2021
	Частка енергозберігаючих світлоточок	3%	2020
	Рівень зношеності мереж зовнішнього освітлення	56%	2021
Дорожньо-мостове господарство	Загальна протяжність комунальних доріг	721,8 км	2021
	Протяжність мережі з дощовою каналізацією	108,9 км	2021

Джерело: складено автором за даними open.rada-poltava.gov.ua [8].

Аналіз даних табл. 2.5 дозволяє зробити кілька важливих висновків. Полтава є відносно «зеленим» містом: питома вага зелених насаджень у

загальній площі становить 37%, що є одним із найвищих показників серед обласних центрів України. Загальна площа зелених насаджень – 469,4 га, з яких 230,4 га – зелені насадження загального користування. Це позитивний показник, що відповідає рекреаційним потребам мешканців [21]. Критичний стан мереж зовнішнього освітлення є одним із найгостріших викликів для благоустрою Полтави. Рівень зношеності мереж становить 56%, тоді як частка енергозберігаючих (LED) світлоточок – лише 3% від загальної кількості 25 400 одиниць. Це означає, що понад 24700 світлоточок є застарілими, що призводить до надмірного споживання електроенергії та частих аварій мережі. Для повного переходу на LED-освітлення у Полтаві потрібні інвестиції у розмірі від 150 до 200 млн грн за різними оцінками [6]. Протяжність комунальних доріг становить 721,8 км, однак лише 108,9 км обладнано закритою дощовою каналізацією, що є серйозною інфраструктурною проблемою для забезпечення нормального стану дорожнього покриття та екологічної безпеки. Щорічних видатків у розмірі 110 млн грн на ремонт доріг явно недостатньо для підтримання всієї дорожньої мережі у задовільному стані, що потребує залучення додаткових фінансових ресурсів.

Реалізація державної політики у сфері благоустрою у Полтавській МТГ здійснюється через систему взаємодоповнюючих фінансово-економічних механізмів. Кожен з них характеризується власним правовим підґрунтям, джерелами фінансування та специфічними умовами застосування. Як видно з табл. 2.6, фінансово-економічна система благоустрою Полтавської МТГ спирається на шість механізмів, серед яких бюджетне фінансування з загального фонду залишається домінуючим – воно забезпечує поточне утримання об'єктів. Показово, що незважаючи на воєнний стан, Полтава зберегла функціонування партиципаторного бюджетування, відновивши у 2023 р. реалізацію проєктів, призупинених через воєнну агресію Росії. Це свідчить про стійкість інституту громадянської участі у міській громаді. Особливої уваги заслуговує механізм міжнародної фінансової допомоги. Полтавська МТГ є членом Асоціації прифронтових міст та громад, яка

координує отримання міжнародної підтримки для відновлення та розвитку інфраструктури [23].

Таблиця 2.6

**Фінансово-економічні механізми реалізації державної політики у сфері
благоустрою Полтавської МТГ**

Фінансово-економічний механізм	Зміст та правова основа	Стан застосування у Полтавській МТГ
Бюджетне фінансування (загальний фонд)	Основний механізм: щорічні видатки на утримання об'єктів благоустрою. Правова основа: Бюджетний кодекс України, рішення ради про бюджет.	Основне джерело: у 2023 р. – 251,2 млн грн. Стабільне щорічне зростання ($\approx 8\text{--}15\%$). Понад 43% спрямовано на ремонт доріг.
Бюджет розвитку (спеціальний фонд)	Капітальні видатки на будівництво та реконструкцію об'єктів благоустрою. Джерела: надходження від відчуження комунального майна, кредити.	У 2023 р. видатки бюджету розвитку склали 1120,0 млн грн. Частина спрямована на капітальний ремонт доріг і вулиць, встановлення нового вуличного освітлення.
Партиципаторне бюджетування (бюджет участі)	Механізм прямої участі мешканців у розподілі частини бюджету через подання та голосування за проекти. Правова основа: рішення ПМР.	Запроваджено у Полтаві. Серед реалізованих проєктів – спортивні та дитячі майданчики. У 2023 р. відновлено реалізацію призупинених через воєнний стан проєктів.
Державні субвенції та цільові програми	Кошти з державного та обласного бюджетів у вигляді субвенцій на розвиток інфраструктури, дорожній фонд тощо.	Полтава отримує субвенції з ДФРР, кошти дорожнього фонду на ремонт доріг. Використовується Всеукраїнський громадський бюджет (ВГБ).
Відновлення та міжнародна допомога (грантове фінансування)	Гранти міжнародних організацій (ПРООН, ЄС, USAID) на відновлення об'єктів інфраструктури в умовах воєнного стану.	Як прифронтове місто, Полтава активно залучає міжнародну допомогу на відновлення. Полтавська МТГ є членом Асоціації прифронтових міст та громад.
КП з благоустрою: тарифне фінансування	Комунальні підприємства формують частину доходів через надання платних послуг (озеленення, прибирання) юридичним особам та населенню.	КП «Декоративні культури» ПМР: виторг від послуг 2023 р. – 1,6 млн грн. Основне фінансування – субсидія з бюджету (50 млн грн у 2023 р.).

Джерело: складено автором на основі [3; 5; 9; 21; 23].

У 2024 р. відбулися засідання правління Асоціації за участю представників Полтавської МТГ, де обговорювалися питання залучення коштів міжнародних партнерів на відновлення об'єктів благоустрою. Принципово важливою особливістю фінансово-економічного механізму благоустрою Полтави є структурний дисбаланс між видатками на поточне утримання і капітальні інвестиції. Більшість бюджетних коштів спрямовується на поточне утримання та ямковий ремонт, тоді як капітальна реконструкція об'єктів – заміна мереж освітлення, реконструкція парків, модернізація дорожньої інфраструктури – фінансується за залишковим принципом або взагалі не фінансується через брак коштів. Така ситуація є типовою для більшості українських міст і є наслідком системного недофінансування сфери благоустрою.

Ключовим суб'єктом практичної реалізації заходів з благоустрою у Полтаві є комунальне підприємство «Декоративні культури» ПМР – основний оператор у сфері озеленення, утримання парків та садово-паркових об'єктів міста. Підприємство здійснює вирощування квітів і дерев, доглядає за парками, клумбами, проводить обрізування та видалення аварійних дерев. Фінансова модель підприємства є типово дотаційною: власний викуп від надання послуг у 2023 р. склав лише 1,6 млн грн, тоді як бюджетна субсидія – 50 млн грн. Таке співвідношення (3,1% власних доходів від загального фінансування) вказує на повну залежність підприємства від бюджетних асигнувань і відсутність стимулів до підвищення операційної ефективності [24].

Серед інших комунальних підприємств ПМТГ, задіяних у сфері благоустрою, слід виокремити підприємства, відповідальні за зовнішнє освітлення, прибирання вулиць, управління відходами та утримання дорожньої мережі. Системна проблема полягає у хронічному відставанні тарифного регулювання від реальної собівартості послуг, що підриває фінансову стійкість підприємств і унеможливорює їх технічне переозброєння [6]. З точки зору підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів

перспективним напрямом є впровадження механізмів державно-приватного партнерства у сфері благоустрою. Зокрема, у сфері зовнішнього освітлення ряд українських міст (Харків, Вінниця, Тернопіль) вже реалізували проєкти ДПП з переходу на LED-освітлення, що дозволило суттєво скоротити операційні витрати при залученні приватного капіталу. Для Полтави цей досвід є особливо актуальним з огляду на критичний рівень зношеності освітлювальної мережі (56%) та низьку частку LED-технологій (3%) [20].

Для системного виявлення проблем та можливостей удосконалення державної політики у сфері благоустрою Полтавської МТГ застосовано метод SWOT-аналізу, що є стандартним інструментом стратегічного планування у сфері публічного управління [4; 6]. Аналіз ґрунтується на даних офіційного порталу відкритих даних Полтавської міської ради, матеріалах Полтавської ОВА та результатах опрацювання відповідних наукових і нормативних джерел.

Таблиця 2.7

SWOT-аналіз державної політики у сфері благоустрою Полтавської МТГ

СИЛЬНІ СТОРОНИ (Strengths)	СЛАБКІ СТОРОНИ (Weaknesses)
1	2
1. Наявність стратегічного документа «Полтава 2030» (затверджений ПМР, розроблений за підтримки GIZ) та ініційоване його оновлення з урахуванням нових меж громади (55 приєднаних населених пунктів). 2. Функціонуючий КО «Інститут розвитку міста» ПМР – аналітичний та стратегічний центр громади. 3. Членство Полтавської МТГ в Асоціації прифронтових міст та громад – канал залучення міжнародної допомоги. 4. Відносно висока питома вага зелених насаджень (37% площі), розгалужена мережа парків (230,4 га). 5. Функціонуюча система партиципаторного бюджетування та її відновлення після паузи, спричиненої воєнним станом.	1. Критичний знос мереж зовнішнього освітлення (56%), низька частка LED-технологій (3% від 25 400 світлоточок). 2. Відсутність повноцінної дощової каналізації (лише 108,9 км з 721,8 км комунальних доріг). 3. Повна фінансова залежність КП «Декоративні культури» від бюджетних субсидій (власний виторг – 1,6 млн грн при субсидії 50 млн грн). 4. Відсутність місцевих правил благоустрою, актуалізованих після об'єднання громади та приєднання 55 нових населених пунктів. 5. Недостатня координація між ПМР, Полтавською ОВА (ПОДА) та Службою відновлення щодо спільних проєктів у сфері благоустрою.

1	2
МОЖЛИВОСТІ (Opportunities)	ЗАГРОЗИ (Threats)
1. Залучення коштів міжнародних донорів (ЄС, ПРООН, USAID, GIZ) на відновлення та розвиток інфраструктури благоустрою в рамках програм повоєнного відновлення. 2. Підготовка до вступу в ЄС: доступ до структурних фондів та Когезійного фонду після набуття членства. 3. Нова Концепція інтегрованого розвитку Полтавської МТГ як можливість закріпити пріоритети благоустрою на стратегічному рівні. 4. Департамент будівництва, ЖКГ та енергетики ПОДА (poda.gov.ua) – інституційна підтримка реформування благоустрою на обласному рівні. 5. Цифровізація публічного управління: запровадження електронних сервісів моніторингу стану об'єктів благоустрою.	1. Воєнний стан та ракетні удари: пошкодження об'єктів інфраструктури міста, перерозподіл бюджетних видатків на потреби оборони та соціальний захист. 2. Скорочення реального фінансування благоустрою через інфляцію (темп зростання видатків 7-8% при вищій інфляції). 3. Демографічні зміни: відтік населення через внутрішнє переміщення знижує дохідну базу місцевого бюджету. 4. Дефіцит кваліфікованих фахівців у сфері міського управління та проєктування через мобілізацію та міграцію. 5. Ризик подальшого накопичення інфраструктурного дефіциту за умов хронічного недофінансування капітальних видатків.

Джерело: складено автором на основі [21; 32; 33; 34; 35; 36].

SWOT-аналіз, представлений у табл. 2.7, виявляє ключову стратегічну дилему для Полтавської МТГ у сфері благоустрою: місто має відносно розвинену «зелену» та стратегічну інфраструктуру (Концепція «Полтава 2030», КО «Інститут розвитку міста», партиципаторне бюджетування), однак технічна інфраструктура благоустрою є критично застарілою (56% зносу освітлення, 3% LED). Воєнний стан, з одного боку, посилює загрози (скорочення реального фінансування, демографічний відтік), а з іншого – відкриває нові можливості для залучення міжнародних коштів на відновлення. Принципово важливим висновком SWOT-аналізу є те, що ключовою слабкою стороною системи є не брак стратегічних орієнтирів (вони сформовані та закріплені в Концепції «Полтава 2030»), а відсутність ефективних механізмів імплементації: координаційних структур між ПМР, ПОДА та Службою відновлення, актуалізованої нормативної бази на рівні всієї громади та сучасних фінансово-економічних інструментів залучення позабюджетних ресурсів.

Висновки до розділу 2

Нормативно-правове забезпечення у сфері благоустрою є ієрархічно структурованою, однак внутрішньо суперечливою системою, яка потребує кодифікації та концептуального оновлення з урахуванням вимог євроінтеграції, реформи децентралізації та нових викликів сталого розвитку міст. Інституційний механізм реалізації державної політики у сфері благоустрою характеризується надмірною вертикальною розпорошеністю повноважень, дефіцитом горизонтальної координації, низькою інституційною спроможністю органів місцевого самоврядування та комунальних підприємств, а також обмеженою роллю громадянського суспільства в ухваленні відповідних управлінських рішень.

Якість нормативно-правового забезпечення є недостатньою за критеріями системності, актуальності, ефективності санкцій і прозорості, що унеможливорює повноцінну реалізацію цілей відповідної державної політики. Усунення виявлених системних вад потребує комплексних законодавчих, організаційних і фінансових заходів, що є предметом розгляду третього розділу дипломної роботи.

Видатки на благоустрій у бюджеті Полтавської МТГ демонструють позитивну номінальну динаміку (зростання з 187,4 млн грн у 2020 р. до 251,2 млн грн у 2023 р.), однак у реальному вираженні (з урахуванням інфляції) відбувається скорочення фінансування. Питома вага видатків на благоустрій у загальних видатках бюджету (4,3-4,8%) є недостатньою для комплексного вирішення накопичених проблем у цій сфері. Стан ключових об'єктів благоустрою Полтави характеризується суттєвими диспропорціями: відносно високий рівень озеленення (37% площі міста) поєднується з критичним зносом мереж зовнішнього освітлення (56%) та недостатньою розвиненістю зливової каналізації. Ці диспропорції відображають структурний перекис у розподілі бюджетних видатків.

Фінансово-економічний механізм благоустрою Полтави є

багатоканальним: поряд із традиційним бюджетним фінансуванням активно використовуються партиципаторне бюджетування, державні субвенції та міжнародна грантова допомога. Членство в Асоціації прифронтових міст та громад надає Полтаві додаткові можливості для залучення міжнародної підтримки відновлення інфраструктури. Комунальні підприємства (основні виконавці заходів з благоустрою) функціонують в умовах повної фінансової залежності від бюджетних субсидій, що потребує реформування моделі їх фінансування, зокрема через впровадження механізмів державно-приватного партнерства та поступове вирівнювання тарифів із реальною собівартістю послуг.

SWOT-аналіз виявляє принципову суперечність між відносно розвиненою стратегічною та інституційною базою (Концепція «Полтава 2030», КО «Інститут розвитку міста», партиципаторне бюджетування) та критично застарілою технічною інфраструктурою благоустрою (знос освітлення 56%, частка LED 3%). Подолання цього розриву є стратегічним пріоритетом на 2025-2030 рр.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БЛАГОСУТРОЮ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

3.1. Зарубіжний досвід реалізації політики благоустрою та можливості його адаптації в Україні

Вивчення зарубіжного досвіду формування та реалізації державної політики у сфері благоустрою населених пунктів є необхідною умовою обґрунтованого реформування відповідної сфери в Україні. В умовах євроінтеграції, децентралізації та відновлення після збройної агресії Росії вітчизняна система публічного управління потребує системного оновлення, що неможливе без урахування успішних моделей та кращих практик інших країн. Особливого значення набуває досвід держав – членів ЄС, насамперед Польщі та країн Балтії, що пройшли аналогічний шлях трансформації системи місцевого самоврядування протягом 1990-2000-х рр., а також скандинавських країн, які виробили ефективні моделі залучення громадян до управління міським середовищем. Успішна адаптація зарубіжного досвіду можлива лише за умови глибокого розуміння інституційного контексту країни-реципієнта та критичного відбору елементів, придатних для перенесення. Аналіз зарубіжного досвіду охоплює чотири основні моделі організації та фінансування благоустрою населених пунктів (британську, скандинавську (на прикладі Фінляндії), польську та сінгапурську), а також ключові програмні документи та ініціативи Європейського Союзу у цій сфері.

Зарубіжний досвід управління благоустроєм населених пунктів демонструє значну варіативність підходів залежно від ступеня децентралізації, рівня залучення громадян, джерел фінансування та застосовуваних технологічних рішень. Для систематизованого порівняння нами обрано чотири моделі, що репрезентують різні традиції публічного управління та різний ступінь інституційної зрілості, релевантні для України.

Таблиця 3.1

Порівняльна характеристика зарубіжних моделей реалізації державної політики у сфері благоустрою населених пунктів

Параметр порівняння	Британська модель	Скандинавська модель (Фінляндія)	Польська модель	Сінгапурська модель
Рівень децентралізації	Висока (муніципалітети – основний суб'єкт)	Висока (сильне місцеве самоврядування)	Висока (гміни – основна одиниця)	Централізована (нац. агентства)
Ключовий фінансовий механізм	Конкурентні тендери, ДПП, місцеві бюджети	Партиципаторне бюджетування (OmaStadi), місцеві бюджети	Структурні фонди ЄС, місцеві бюджети, ДПП	Державний бюджет, спеціалізовані агентства
Роль громадян	Громадські консультації, петиції	Дуже висока: пряма участь у бюджетуванні та плануванні	Середня: публічні консультації, місцеві референдуми	Обмежена: консультативна функція
Ключові інструменти	KPI-система, аудит ефективності, стандарти якості послуг	Цифрова платформа OmaStadi, «зелена» інфраструктура, відкриті дані	Програми EU-URBACT, гмінні стратегії, реновація старої забудови	Комплексне планування, озеленення 47% площі міста, Smart Nation
Нормативна основа	Localism Act 2011, стандарти Public Services (Social Value) Act	Local Government Act 1995, Конституція Фінляндії	Закон про гмінне самоврядування 1990, нац. стратегія міського розвитку	Urban Redevelopment Authority Act, Greenery Law
Ключові результати	Висока ефективність закупівель, прозорість витрат	Гельсінкі: 4,4 млн євро/рік на партиципаторне бюджетування; 44 реалізовані проекти за перший цикл	Кардинальне покращення міського середовища завдяки ефективному використанню фондів ЄС	Сінгапур – «місто-сад»: 47% вкрито зеленню, визнане найбільш «зеленим» містом Азії
Релевантність для України	Середня: система KPI та ДПП придатні для адаптації	Висока: платформа участі громадян та модель «зеленого міста» – безпосередній орієнтир	Дуже висока: спільний інституційний контекст, досвід ЄС-інтеграції, ідентичні виклики	Низька: надто централізована, інший контекст управління

Джерело: складено автором на основі [12; 14; 17; 26; 30; 31].

Як засвідчує порівняльний аналіз, табл. 3.1, найвищу релевантність для України має польська модель, що зумовлено спільним інституційним спадком, аналогічними викликами у сфері децентралізації та наявністю апробованих механізмів залучення коштів структурних фондів ЄС. На другому місці – скандинавська (фінська) модель, що є взірцем у сфері залучення громадян та розвитку зеленої інфраструктури. Британська модель цінна передусім системою KPI та конкурентних закупівель. Сінгапурська модель, попри вражаючі результати, є менш релевантною через принципово відмінний контекст управління та культурну специфіку.

Система управління благоустроєм у Великій Британії характеризується чітким розмежуванням між замовником (муніципалітет) та виконавцем (приватний підрядник або муніципальне підприємство), що функціонують у рамках конкурентних закупівельних процедур. Ключовим елементом британської моделі є розвинена система ключових показників ефективності (Key Performance Indicators), що дозволяє оцінювати якість послуг з благоустрою за стандартизованими критеріями. Localism Act 2011 делегував муніципалітетам широкі повноваження у сфері місцевого розвитку та благоустрою, закріпивши принцип «загальної компетенції» (general power of competence): органи місцевого самоврядування вправі здійснювати будь-яку діяльність в інтересах своєї громади за умови, що вона прямо не заборонена законом. Цей принцип суттєво розширює простір для муніципальних ініціатив у сфері благоустрою. Public Services (Social Value) Act 2012 зобов'язав замовників публічних послуг враховувати соціальну, екологічну та економічну цінність при проведенні закупівель – тобто не лише ціну, але й якість, стійкість та соціальний ефект пропонованих рішень. Цей підхід кардинально змінив критерії відбору підрядників у сфері благоустрою та сприяв поширенню принципу «вартості за гроші» (value for money) [31].

Гельсінкі є загальновизнаним лідером у сфері залучення громадян до планування та фінансування заходів з благоустрою міста. З 2018 р. місто реалізує систему партиципаторного бюджетування OmaStadi – цифрову

платформу, через яку мешканці подають пропозиції та голосують за проекти, що фінансуватимуться з міського бюджету. Ключові параметри моделі OmaStadi: щорічний бюджет – 4,4 млн євро; право участі мають усі мешканці Гельсінкі віком від 13 років; процес охоплює три етапи – подання ідей, спільне розроблення планів (із залученням понад 800 мешканців та 170 міських фахівців у воркшопах) та голосування; протягом першого циклу було реалізовано 25 з 44 запланованих проєктів. Більшість пропозицій мешканців стосувалася саме благоустрою: озеленення, облаштування парків, спортивних і дитячих майданчиків, прибережних рекреаційних зон.

У рамках циклу 2023-2024 рр. серед пропозицій мешканців Гельсінкі переважають проєкти озеленення міських просторів – висаджування фруктових дерев і ягідних кущів у публічних місцях, облаштування зон для відпочинку та барбекю, встановлення лавок і столів у парках. Це свідчить про те, що жителі розглядають зелену інфраструктуру як ключовий пріоритет якості міського середовища. Принципово важливим є технологічний аспект: єдина цифрова платформа omastadi.hel.fi об'єднує партиципаторне бюджетування дорослих і молодіжний бюджет Ruuti, що забезпечує системний та інклюзивний підхід до залучення громадян. Використання гейміфікації (настільна гра OmaStadi Game) суттєво підвищує залученість мешканців, які не звикли до формальних механізмів участі [26].

Польська модель управління благоустроєм є найбільш релевантною для України з точки зору інституційного трансферу. Після 1990 р. Польща здійснила радикальну децентралізацію, передавши гмінам широкі повноваження у сфері місцевого розвитку, включно з благоустроєм, та відповідні фінансові ресурси. Закон про гмінне самоврядування 1990 р. закріпив за гмінами статус основної одиниці публічного управління, відповідальної за якість міського середовища. Ключовим чинником успіху польської моделі стало ефективне освоєння коштів структурних фондів ЄС: протягом 2004-2020 рр. Польща залучила понад 160 млрд євро з фондів ЄС, значна частина яких спрямована на розвиток міської інфраструктури та

благоустрій. Реалізація програм EU-URBACT дозволила польським містам кардинально оновити публічні простори, системи освітлення, зеленої та транспортної інфраструктури. Важливою складовою польської моделі є механізм міжмуніципального співробітництва: малі та середні гміни об'єднуються для спільного вирішення завдань у сфері управління відходами, облаштування рекреаційних зон та утримання дорожньої мережі. Це дозволяє досягати ефекту масштабу та підвищувати ефективність використання ресурсів за умов обмеженої фінансової бази окремих громад [14].

Реалізація державної політики у сфері благоустрою в країнах ЄС здійснюється в умовах розгалуженої системи наднаціональних програм, стандартів та фінансових механізмів. Розуміння цієї системи є критично важливим для України, що обрала курс на євроінтеграцію та ратифікувала відповідні міжнародні зобов'язання [27; 28]. Аналіз програмних документів ЄС, табл. 3.2,) свідчить про те, що для України найбільш актуальними є два документи. Нова Лейпцизька хартія (2020), яка закріплює принципи інтегрованого міського розвитку та трьох «Cs» – справедливого (just), зеленого (green) та продуктивного (productive) міста – що відповідають пріоритетам відновлення та сталого розвитку українських міст після збройного конфлікту [30]. Місія ЄС «100 кліматично нейтральних міст до 2030 р.» є орієнтиром для формування довгострокової інфраструктурної політики, оскільки у квітні 2022 р. 112 міст ЄС розпочали розроблення «кліматичних міських контрактів», а у жовтні 2023 р. перші 10 міст отримали спеціальний статус ЄС [29].

Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить конкретні зобов'язання щодо гармонізації законодавства у сферах охорони навколишнього середовища, управління відходами та якості повітря, що безпосередньо обумовлює необхідність реформування нормативно-правового забезпечення благоустрою. Адаптація Директиви 2008/98/ЄС про відходи вимагає принципової зміни підходів до організації санітарного очищення населених пунктів.

Програмні документи та ініціативи ЄС у сфері міського благоустрою та їх значення для України

Документ / Програма ЄС	Рік	Ключові положення щодо благоустрою	Значення для України
Лейпцизька хартія сталих європейських міст (оновлена – Нова Лейпцизька хартія)	2007 / 2020	Принципи інтегрованого міського розвитку: справедливе, зелене та продуктивне місто; залучення всіх рівнів влади; пріоритет кварталів з особливими потребами розвитку.	Базовий орієнтир для оновлення Державної стратегії регіонального розвитку та нормативних актів у сфері благоустрою.
Місія ЄС «100 кліматично нейтральних і розумних міст до 2030 року» (Horizon Europe)	2022	112 міст ЄС реалізують «кліматичні міські контракти»; охоплює транспорт, енергетику, будівництво; у жовтні 2023 р. 10 міст отримали статус «EU Mission Label».	Після вступу до ЄС українські міста зможуть брати участь у подібних місіях; підготовку до цього слід розпочати вже зараз.
Програма EU-URBACT (Urban Innovative Actions / EUI-IA)	2002–дотепер	Підтримка реалізації інноваційних проєктів міського розвитку; тема «Озеленення міст» (Greening Cities) відкрита для заявок у 2023 р.	Польські гміни ефективно використали URBACT для благоустрою; Україна може долучитися у статусі партнера.
Угода про асоціацію Україна-ЄС + Дорожня карта щодо відновлення	2014 / 2022	Передбачає гармонізацію законодавства у сферах охорони довкілля, управління відходами, якості повітря — безпосередньо впливає на стандарти благоустрою.	Зобов'язання з адаптації <i>acquis communautaire</i> є правовою підставою для комплексного реформування нормативної бази благоустрою.
Директива ЄС 2008/98/ЄС про відходи та «Зелена угода» (European Green Deal)	2008 / 2019	Зобов'язання щодо переробки, роздільного збору, нульового забруднення; зелена інфраструктура як інструмент досягнення кліматичних цілей ЄС.	Безпосередньо стосується системи поводження з ТПВ, організації санітарного очищення та озеленення населених пунктів України.

Джерело: складено автором на основі [12; 27; 28; 29; 30].

На основі проведеного порівняльного аналізу сформовано матрицю конкретних заходів, придатних для адаптації в Україні. Відбір заходів здійснювався за критеріями: доведена ефективність у країні-донорі; сумісність із інституційним контекстом України; реалістичність впровадження з урахуванням ресурсних обмежень; відповідність пріоритетам євроінтеграції та відновлення [15].

Таблиця 3.3

Матриця адаптації зарубіжного досвіду для вдосконалення державної політики у сфері благоустрою населених пунктів України

Захід / Інструмент	Країна-донор досвіду	Умови успішної адаптації	Очікувані результати для України
1	2	3	4
Запровадження системи КРІ для муніципальних послуг з благоустрою	Велика Британія	Законодавче закріплення переліку індикаторів; навчання муніципальних службовців; цифрова платформа звітності; публічність результатів.	Підвищення підзвітності ОМС; прозоре витрачання бюджетних коштів; покращення якості послуг з благоустрою.
Цифрова платформа участі громадян у бюджетуванні (на зразок OmaStadi)	Фінляндія (Гельсінкі)	Виділення окремої статті бюджету (не менше 1–2% місцевих доходів); розробка зручного цифрового інтерфейсу; навчання громадян; прозоре звітування про реалізовані проєкти.	Підвищення рівня громадської участі; реалізація реальних потреб мешканців у сфері благоустрою; зростання довіри до ОМС.
Впровадження моделі «зеленої інфраструктури» у генеральних планах міст	ЄС (Нова Лейпцизька хартія), Сінгапур	Актуалізація ДБН з урахуванням стандартів ЄС щодо зеленої інфраструктури; включення показників озеленення у стратегічні документи розвитку громад; фінансування через ДФРР.	Підвищення стійкості міст до кліматичних змін; покращення екологічної ситуації; підвищення привабливості міст для інвестицій.

Продовж. табл. 3.3

1	2	3	4
Міжмуніципальне співробітництво у сфері благоустрою за польською моделлю	Польща	Законодавче стимулювання угод міжмуніципального співробітництва; методична підтримка з боку Мінрегіону; фінансові стимули для об'єднання зусиль малих громад.	Підвищення ефективності управління благоустроєм у малих громадах; розширення ресурсної бази; скорочення витрат за рахунок economies of scale.
ДПП у сфері зовнішнього LED-освітлення та управління відходами	Польща, Велика Британія, Франція	Розроблення модельних договорів ДПП для муніципальних потреб у сфері благоустрою; прозорий конкурентний відбір приватних партнерів; довгострокові контракти з KPI-зобов'язаннями.	Залучення приватних інвестицій без збільшення бюджетного навантаження; модернізація застарілої інфраструктури; скорочення операційних витрат на 20–35%.
Використання коштів фондів ЄС та міжнародної допомоги для капітальної реконструкції об'єктів благоустрою	Польща, країни Балтії, Чехія	Розбудова проектних офісів в ОМС; навчання фахівців з управління проектами ЄС; відповідність проектів пріоритетам фондів ЄС (зеленість, доступність, інклюзивність).	Залучення мільярдів євро на відновлення та модернізацію інфраструктури благоустрою після вступу до ЄС; підвищення якості міського середовища.

Джерело: розроблено автором на основі [12; 14; 17; 26; 31].

Реалізація заходів, наведених у табл. 3.3, потребує диференційованого підходу залежно від рівня управління та готовності конкретних громад. Пріоритетними для впровадження у короткостроковій перспективі (2025-2027 рр.) є: по-перше, запровадження системи KPI для муніципальних послуг з благоустрою на рівні обласних центрів; по-друге, розробка типового положення про партиципаторне бюджетування у сфері благоустрою на основі досвіду Гельсінкі; по-третє, підготовка реєстру модельних проектів ДПП для сфери зовнішнього освітлення та управління відходами [14].

У середньостроковій перспективі (2027-2030 рр.) пріоритетним є нарощування інституційної спроможності органів місцевого самоврядування для ефективного освоєння коштів структурних фондів ЄС після набуття членства. Польський досвід свідчить, що на підготовку відповідних інституційних механізмів знадобилося не менше п'яти-семи років, отже розпочати цю роботу необхідно вже сьогодні [12].

3.2. Напрями та механізми удосконалення державної політики у сфері благоустрою населених пунктів (на прикладі міста Полтава)

Удосконалення державної політики у сфері благоустрою населених пунктів є одним із ключових пріоритетів публічного управління в умовах децентралізації та повоєнного відновлення України. На прикладі Полтавської міської територіальної громади – прифронтового обласного центру, що поєднує типові виклики вітчизняного муніципального управління з особливостями функціонування в умовах збройного конфлікту – можна запропонувати систему конкретних науково обґрунтованих рекомендацій, що є практично реалізованими в реальних умовах.

Вихідним пунктом формування пропозицій слугує аналіз чинних стратегічних документів Полтавської МТГ та Полтавської ОВА. Концепція інтегрованого розвитку міста «Полтава 2030», затверджена рішенням позачергової сесії Полтавської міської ради від 21.12.2018 р. та розроблена за підтримки Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) у рамках проєкту «Інтегрований розвиток міст в Україні», визначає п'ять ключових сфер розвитку, серед яких «Довкілля та розвиток зелених зон» безпосередньо стосується благоустрою. Водночас цей документ потребує оновлення з урахуванням нових реалій: приєднання у 2020 р. 55 населених пунктів, викликів воєнного стану та нових пріоритетів повоєнного відновлення [29; 30].

На регіональному рівні ключовим інституційним суб'єктом є Департамент будівництва, містобудування і архітектури, ЖКГ та енергетики Полтавської ОВА (poda.gov.ua), що здійснює методичне керівництво та координацію реформування житлово-комунального господарства у Полтавській області [32]. У сфері відновлення інфраструктури важливу роль відіграє Служба відновлення та розвитку інфраструктури у Полтавській області – державна організація у сфері управління Державного агентства відновлення, що опікується ремонтом та реконструкцією доріг і комунальних об'єктів [35]. На підставі проведеного у підрозділі 2.2 SWOT-аналізу та з урахуванням зарубіжного досвіду, дослідженого у підрозділі 3.1, пропонується шість взаємопов'язаних напрямів удосконалення державної політики у сфері благоустрою Полтавської МТГ, що охоплюють нормативний, інституційний, фінансовий та технологічний виміри відповідної управлінської діяльності.

Таблиця 3.4

**Напрями та механізми удосконалення державної політики у сфері
благоустрою Полтавської МТГ**

Напрямок удосконалення	Конкретні заходи для Полтавської МТГ	Відповідальні суб'єкти	Строки	Очікуваний результат
1	2	3	4	5
1. Оновлення нормативної бази	Актуалізація місцевих правил благоустрою ПМР з урахуванням 55 приєднаних населених пунктів; закріплення стандартів LED-освітлення та «зеленого каркасу».	ПМР, Департамент ЖКГ ПОВА, КО «Інститут розвитку міста»	2025–2026	Єдина нормативна база для всіх 56 населених пунктів МТГ
2. Модернізація зовнішнього освітлення	Реалізація проекту ДПП з переходу на LED-освітлення (аналог досвіду Вінниці, Тернополя); залучення коштів міжнародних фондів та ДФРР; збільшення частки LED з 3% до 50% протягом 3 років.	БК ПМР, Служба відновлення у Полтавській обл., міжнародні донори	2025–2028	Економія ел./енергії 30–40%; зниження зносу мережі

1	2	3	4	5
3. Розвиток «зеленого каркасу»	Реалізація пріоритету «Довкілля та розвиток зелених зон» Концепції «Полтава 2030»: програма збереження та розвитку «зеленого каркасу» міста; інтеграція зелених зон; закриття міського звалища ТПВ.	ПМР, КП «Декоративні культури», Департамент екології ПОВА	2025–2030	Збільшення площі насаджень; відповідність стандартам ЄС
4. Реформа КП «Декоративні культури»	Перехід до контрактної моделі фінансування з КРІ-зобов'язаннями; поступове підвищення частки власних доходів; відкриття певних послуг для ринкової конкуренції; технічне переозброєння за рахунок грантових коштів.	ВК ПМР, наглядова рада КП, Департамент ЖКГ ПОВА	2025–2027	Зростання ефективності; зниження дотаційності
5. Цифрова платформа участі громадян	Розширення функціоналу системи партиципаторного бюджетування на всі 56 населених пунктів МТГ; запровадження цифрового реєстру об'єктів благоустрою; мобільний додаток для повідомлень про проблеми.	КО «Інститут розвитку міста», ВК ПМР, управління цифрової трансформації ПОВА	2025–2026	Залучення мешканців усіх НП; прозорість; підзвітність
6. Координація ПМР–ПОВА–Служба відновлення	Запровадження спільного координаційного органу (постійна робоча група) ПМР, ПОВА, Служби відновлення для планування та реалізації проєктів відновлення і розвитку благоустрою; спільна база проєктів для донорів.	ПМР, Полтавська ОВА, Служба відновлення Полтавської обл.	2025	Уникнення дублювання; ефективне освоєння коштів донорів

Джерело: розроблено автором.

Запропоновані у табл. 3.4 напрями та заходи утворюють цілісну систему, де кожен наступний крок логічно обумовлений попереднім.

Оновлення нормативної бази (напрям 1) є передумовою для всіх інших заходів, оскільки забезпечує єдині правила гри для всіх суб'єктів. Модернізація освітлення (напрям 2) є найбільш ресурсоємним, але й найбільш ефективним кроком з точки зору зниження операційних витрат і підвищення якості міського середовища. Розвиток зеленого каркасу (напрям 3) безпосередньо кореспондує з пріоритетами Концепції «Полтава 2030» та стандартами ЄС щодо зеленої інфраструктури.

Першочерговим завданням у нормативно-правовому напрямі є актуалізація місцевих правил благоустрою Полтавської МТГ з урахуванням її нових адміністративних меж (55 приєднаних населених пунктів) та сучасних вимог щодо якості міського середовища. Чинні правила благоустрою розроблялися для міста Полтава без урахування особливостей приміських та сільських населених пунктів, що входять до складу громади, зокрема різного рівня інженерного облаштування та різних потреб мешканців [3; 33].

Пропонується розробити Правила благоустрою Полтавської МТГ у новій редакції, що включатимуть: диференційовані стандарти для міських та приміських/сільських населених пунктів; вимоги до LED-освітлення при новому будівництві та реконструкції; стандарти «зеленого каркасу» та нормативи озеленення; вимоги до доступності об'єктів благоустрою відповідно до принципів універсального дизайну; механізми громадського контролю та порядок подання скарг. При розробленні нових правил доцільно залучити КО «Інститут розвитку міста» ПМР та Департамент будівництва, ЖКГ та енергетики ПОВА як методичного партнера.

Критичний стан мереж зовнішнього освітлення Полтави (знос 56%, частка LED лише 3% від 25 400 світлоточок) є найбільш гострою технічною проблемою благоустрою міста. Для її вирішення пропонується впровадити механізм державно-приватного партнерства з переведення мереж на LED-технологію – за аналогом успішно реалізованих проєктів у Вінниці, Тернополі, Харкові. Схема ДПП передбачає: приватний партнер за власний рахунок замінює застарілі світлоточки на LED; витрати компенсуються за

рахунок гарантованої частки заощадженої електроенергії протягом 7-10 років; після закінчення строку контракту мережа переходить у комунальну власність. Досвід Вінниці засвідчує скорочення витрат на електроенергію для освітлення на 35-40% [20]. Залучення коштів Служби відновлення та розвитку інфраструктури у Полтавській області дозволить покрити частину першочергових видатків на заміну найбільш критичних ділянок мережі.

Концепція інтегрованого розвитку «Полтава 2030» визначає «Довкілля та розвиток зелених зон» як одну з п'яти ключових сфер розвитку міста. Серед конкретних проєктів, передбачених цим документом, особливої актуальності набувають: «Інтеграція та взаємозв'язок зелених зон Полтави: комплексна міська програма збереження та розвитку «зеленого каркасу» міста»; «Організація системи збирання і переробки небезпечних та великогабаритних відходів»; «Закриття та рекультивація діючого міського звалища ТПВ з подальшим моніторингом його стану» [34].

Реалізація зазначених проєктів вимагає координованої участі ПМР, КП «Декоративні культури», Департаменту екології та природних ресурсів ПОДА (poda.gov.ua) та обласного фонду охорони навколишнього природного середовища, кошти якого щороку затверджуються відповідними рішеннями Полтавської обласної ради. Фінансування закриття міського звалища доцільно здійснювати із залученням коштів ДФРР та міжнародних грантів у рамках програм екологічного відновлення.

Відновлення системи партиципаторного бюджетування у Полтаві після паузи, спричиненої воєнним станом, є позитивним сигналом інституційної стійкості громади. Водночас існуюча система потребує суттєвого розширення: по-перше, вона охоплює лише місто Полтава, але не приєднані 55 населених пунктів; по-друге, відсутній мобільний додаток для зручного подання пропозицій та повідомлень про проблеми з благоустроєм; по-третє, немає публічного цифрового реєстру стану об'єктів благоустрою.

Пропонується реалізувати три цифрові ініціативи: (1) розробка оновленої платформи партиципаторного бюджетування, що охоплює всі

населені пункти МТГ (за зразком Гельсінкі OmaStadi – із залученням до 1-2% місцевих доходів); (2) запровадження цифрового реєстру об'єктів благоустрою на основі ГІС-технологій, що дозволить відстежувати стан кожного об'єкта; (3) мобільний додаток «Благоустрій Полтава» для оперативного повідомлення мешканців про проблеми (яма на дорозі, пошкоджений ліхтар, засмічена зона відпочинку). Технічну підтримку цих ініціатив може надати Управління цифрової трансформації ПОВА відповідно до своїх функцій [32].

Впровадження запропонованих напрямів удосконалення потребує системи вимірювання результатів – ключових показників ефективності (КРІ), які дозволяють відстежувати динаміку змін та коригувати управлінські рішення. На основі даних порталу відкритих даних Полтавської міської ради сформовано систему семи КРІ для сфери благоустрою з конкретними цільовими значеннями на 2027 та 2030 роки.

Таблиця 3.5

Система ключових показників результативності (КРІ) державної політики у сфері благоустрою Полтавської МТГ на 2025-2030 рр.

Показник результативності	Базове значення (2023 р.)	Ціль 2027 р.	Ціль 2030 р.	Джерело / відповідальний
1	2	3	4	5
Питома вага видатків на благоустрій у загальних видатках бюджету МТГ, %	4,8%	5,5%	6,5%	open.rada-poltava.gov.ua / Фінансовий департамент ПМР
Частка LED-світлоточок у мережі зовнішнього освітлення, %	3%	40%	70%	open.rada-poltava.gov.ua / Служба відновлення
Рівень зношеності мереж зовнішнього освітлення, %	56%	40%	25%	open.rada-poltava.gov.ua / КП освітлення ПМР
Площа зелених насаджень загального користування на 1 мешканця, м ²	~8,1 м ²	10,0 м ²	12,0 м ²	open.rada-poltava.gov.ua / КП «Декоративні культури»

Продовж. табл. 3.5

1	2	3	4	5
Кількість проєктів партиципаторного бюджетування у сфері благоустрою, реалізованих за рік	3–5	8–10	15+	rada-poltava.gov.ua / КО «Інститут розвитку міста»
Частка населених пунктів МТГ, охоплених місцевими правилами благоустрою, %	~30%*	80%	100%	БК ПМР / Юридичний департамент ПМР
Обсяг залучених міжнародних коштів на відновлення благоустрою, млн грн/рік	н/д	≥200 млн	≥500 млн	Асоціація прифронтових міст / ПОВА / ПМР

Примітка: * – оцінка на основі частки населених пунктів, де затверджені актуальні правила благоустрою.

Джерело: розроблено автором на основі даних open.rada-poltava.gov.ua [21].

Запропонована система КРІ, представлена у табл. 3.5, охоплює фінансовий, технічний, екологічний та інституційний виміри державної політики благоустрою. Особливо важливим є показник частки LED-світлоточок: збільшення з 3% до 70% до 2030 р. є амбітною, але реалістичною ціллю за умови реалізації проєкту ДПП та залучення міжнародного фінансування. Показник обсягу залучених міжнародних коштів безпосередньо пов'язаний з активністю участі Полтавської МТГ в Асоціації прифронтових міст та громад та взаємодією з міжнародними донорами. Моніторинг досягнення КРІ пропонується здійснювати щоквартально силами КО «Інститут розвитку міста» ПМР із публікацією відповідних звітів на порталі open.rada-poltava.gov.ua та rada-poltava.gov.ua. Такий підхід відповідає принципам відкритого урядування та забезпечує підзвітність відповідних органів перед мешканцями громади.

Висновки до розділу 3

У сучасній практиці публічного управління сформувалися чотири основні моделі організації благоустрою – британська, скандинавська, польська та сінгапурська, – що відрізняються за рівнем децентралізації, механізмами фінансування та роллю громадян. Найвищу релевантність для України мають польська та скандинавська моделі. Ключовими уроками польського досвіду для України є: законодавче закріплення широких повноважень громад у сфері благоустрою; ефективне освоєння коштів структурних фондів ЄС через розбудову проєктних офісів; стимулювання міжмуніципального співробітництва малих громад.

Фінська модель OmaStadi є оптимальним орієнтиром для реформування системи участі громадян: щорічний бюджет 4,4 млн євро, залучення 800+ мешканців до воркшопів та 170 міських експертів, цифрова платформа з голосуванням – усі ці елементи є технічно реалізованими для провідних українських міст вже у короткостроковій перспективі. Нова Лейпцизька хартія 2020 р. та Місія ЄС «100 кліматично нейтральних міст» формують нормативний орієнтир для оновлення стратегічних документів з благоустрою. Адаптація *acquis communautaire* у сфері управління відходами, якості повітря та зеленої інфраструктури є юридичним зобов'язанням України, виконання якого потребує системного реформування відповідного законодавства. Конкретні напрями такого реформування є предметом наступного підрозділу дипломної роботи.

Запропонована система шести взаємопов'язаних напрямів удосконалення (нормативний, технічний, екологічний, інституційний, цифровий та координаційний) охоплює всі ключові рівні державної політики благоустрою та є практично реалізованою у межах наявних правових та фінансових можливостей Полтавської МТГ та ПОВА.

Впровадження механізму ДПП у сфері LED-освітлення та цифрової платформи партиципаторного бюджетування є пріоритетними заходами, що

забезпечують одночасно технічний ефект (зниження витрат на 35-40%) та соціальний (залучення мешканців до формування порядку денного благоустрою). Запровадження системи KPI з публічним моніторингом на порталі open.rada-poltava.gov.ua забезпечить підзвітність органів управління та сталість досягнутих результатів.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження теоретичних засад формування та реалізації державної політики у сфері благоустрою населених пунктів, аналіз її нормативно-правового та інституційного забезпечення, фінансово-економічних механізмів і практики реалізації на прикладі Полтавської МТГ, а також вивчення зарубіжного досвіду та обґрунтування напрямів удосконалення відповідної політики дозволяють сформулювати такі загальні висновки.

1. Державна політика у сфері благоустрою населених пунктів є складним, багатовимірним явищем, що поєднує нормативно-правовий, інституційний, фінансово-економічний, планувальний та контрольно-моніторинговий виміри. Авторське визначення благоустрою як цілеспрямованої, системної діяльності суб'єктів публічного управління щодо створення, підтримання та розвитку комфортного, безпечного та естетично привабливого середовища проживання населення, на відміну від вузько-технічного чи суто нормативного тлумачень, відображає управлінську сутність цього явища та охоплює всю сукупність організаційних, фінансових і регуляторних відносин у цій сфері.

2. Принципи формування державної політики у сфері благоустрою: законності, системності та комплексності, сталого розвитку, субсидіарності та децентралізації, участі громадськості, фінансової ефективності та прозорості, доступності та інклюзивності, інноваційності та адаптивності, утворюють цілісну нормативно-ціннісну систему. Ця система є нормативним орієнтиром як для формування законодавчої бази, так і для практичної управлінської діяльності органів публічної влади. Дотримання зазначених принципів у їх сукупності є необхідною умовою ефективної реалізації відповідної державної політики.

3. Організація благоустрою населених пунктів реалізується через чотирирівневу ієрархічну систему управління (державний, регіональний,

місцевий та мікрорівень), функціональну систему з шести основних функцій та класифікацію об'єктів за п'ятьма класифікаційними ознаками. Комплексне застосування системного, процесного, ціннісно-орієнтованого, інституційного підходів та концепції Smart City забезпечує всебічне теоретичне осмислення досліджуваного явища та дозволяє виробити практично орієнтовані управлінські рекомендації.

4. Нормативно-правове забезпечення у сфері благоустрою в Україні являє собою ієрархічно структуровану, однак внутрішньо суперечливу систему актів шести рівнів – від конституційного до місцевого. Системоутворюючий Закон України «Про благоустрій населених пунктів» (2005) не зазнавав концептуального перегляду упродовж двох десятиліть і не відповідає сучасним реаліям децентралізованого управління та вимогам євроінтеграції. Критеріальний аналіз засвідчує системні вади нормативно-правової бази за п'ятьма критеріями: неповнота та несистемність регулювання, нечіткість розподілу повноважень, невідповідність євростандартам, низька ефективність санкцій та недостатня прозорість для громадян.

5. Інституційний механізм реалізації державної політики у сфері благоустрою характеризується надмірною вертикальною розпорошеністю повноважень між сімома групами суб'єктів при одночасній слабкості горизонтальної координації. Дефіцит інституційної спроможності органів місцевого самоврядування, особливо в малих і середніх громадах, низька ефективність комунальних підприємств, що функціонують в умовах хронічного недофінансування, та обмежена роль громадянського суспільства є трьома структурними вадами, що знижують ефективність реалізації відповідної державної політики.

6. Аналіз фінансово-економічних механізмів та практики реалізації державної політики благоустрою на прикладі Полтавської МТГ виявив такі закономірності. По-перше, видатки на благоустрій у бюджеті громади зросли з 187,4 млн грн у 2020 р. до 251,2 млн грн у 2023 р. (+34% номінально), проте

в реальному вираженні, з урахуванням інфляції, відбувається скорочення фінансування. По-друге, структурний перекид у розподілі видатків на користь поточного утримання та ремонту доріг (43,8%) на шкоду капітальній модернізації призводить до накопичення інфраструктурного дефіциту. По-третє, критичний стан ключових об'єктів (знос мереж зовнішнього освітлення 56%, частка LED лише 3%) свідчить про системне недоінвестування в модернізацію.

7. Аналіз структури фінансування благоустрою у Полтавській МТГ засвідчує багатоканальність фінансово-економічного механізму: поряд із традиційним бюджетним фінансуванням (загальний та спеціальний фонди) застосовуються партиципаторне бюджетування, субвенції з ДФРР, міжнародна грантова допомога та тарифне фінансування комунальних підприємств. Членство в Асоціації прифронтових міст та громад надає Полтавській МТГ додатковий канал залучення міжнародних ресурсів. Комунальні підприємства (зокрема КП «Декоративні культури») перебувають у стані повної фінансової залежності від бюджетних субсидій, що унеможливлює їх технічне переозброєння та зниження операційних витрат.

8. SWOT-аналіз державної політики благоустрою Полтавської МТГ виявив принципову суперечність між відносно розвиненою стратегічною та інституційною базою (Концепція «Полтава 2030», КО «Інститут розвитку міста», система партиципаторного бюджетування) та критично застарілою технічною інфраструктурою благоустрою. Ключовою вадю є не брак стратегічних орієнтирів, а дефіцит механізмів імплементації: координаційних структур, актуалізованої нормативної бази та сучасних фінансово-економічних інструментів.

9. Порівняльний аналіз зарубіжного досвіду реалізації державної політики благоустрою дозволяє виокремити чотири репрезентативні моделі: британську (КРІ-орієнтована, ДПП, конкурентні закупівлі), скандинавську (партиципаторне бюджетування OmaStadi, зелена інфраструктура), польську (гмінна децентралізація, фонди ЄС) та сінгапурську (централізоване

планування, «місто-сад»). Найвищу релевантність для України мають польська та скандинавська моделі – перша через спільний інституційний контекст та досвід євроінтеграції, друга – завдяки розвиненим механізмам громадянської участі, що є безпосереднім орієнтиром для розширення системи партиципаторного бюджетування.

10. Нова Лейпцизька хартія ЄС (2020), Місія «100 кліматично нейтральних міст до 2030 р.» та програма EU-URBACT формують нормативний і фінансовий орієнтир для реформування вітчизняної сфери благоустрою в контексті євроінтеграції. Адаптація *acquis communautaire* у сферах управління відходами, якості повітря та зеленої інфраструктури є юридичним зобов'язанням України, виконання якого потребує системного оновлення законодавчої бази благоустрою та нарощування інституційної спроможності органів місцевого самоврядування для ефективного освоєння коштів структурних фондів ЄС після набуття членства.

11. Для удосконалення державної політики у сфері благоустрою на рівні Полтавської МТГ запропоновано систему шести взаємопов'язаних напрямів: (1) актуалізація місцевих правил благоустрою для всіх 56 населених пунктів МТГ з урахуванням стандартів LED-освітлення та «зеленого каркасу»; (2) впровадження механізму ДПП для переходу на LED-освітлення (з 3% до 70% до 2030 р.) з очікуваною економією електроенергії 35–40%; (3) реалізація проєктів розвитку «зеленого каркасу» відповідно до пріоритетів Концепції «Полтава 2030»; (4) реформа КП «Декоративні культури» шляхом переходу до контрактної моделі фінансування з KPI-зобов'язаннями; (5) розширення цифрової платформи партиципаторного бюджетування на всі населені пункти МТГ із запровадженням реєстру об'єктів та мобільного додатку; (6) створення координаційної робочої групи ПМР-ПОДА-Служба відновлення.

12. Для моніторингу реалізації запропонованих напрямів розроблено систему семи KPI з базовими значеннями (2023 р.) та цільовими показниками на 2027 і 2030 рр., що охоплюють фінансовий (питома вага видатків на

благоустрій – з 4,8% до 6,5%), технічний (частка LED – з 3% до 70%; рівень зносу освітлення – з 56% до 25%), екологічний (площа зелених насаджень на 1 мешканця – з 8,1 до 12,0 м²) та інституційний виміри (охоплення НП правилами благоустрою – з 30% до 100%). Публічний моніторинг KPI на порталі open.rada-poltava.gov.ua забезпечить підзвітність органів управління та сталість досягнутих результатів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані рекомендації, обґрунтований перелік KPI та запропонована матриця адаптації зарубіжного досвіду можуть бути використані органами місцевого самоврядування Полтавської МТГ, Полтавською ОВА та іншими зацікавленими суб'єктами при розробленні нової редакції місцевих правил благоустрою, оновленні Концепції інтегрованого розвитку Полтавської МТГ, плануванні видатків бюджету на 2025-2030 рр. та формуванні заявок на міжнародне фінансування.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим вивченням механізмів державно-приватного партнерства у сфері благоустрою, розробленням методики оцінювання соціального ефекту заходів з благоустрою, а також дослідженням особливостей реалізації відповідної державної політики в різних типах громад – малих, сільських та тих, що постраждали від збройного конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 06.09.2005 р. № 2807-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15> (дата звернення: 10.10.2025).
2. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17> (дата звернення: 10.10.2025).
3. Батіг Н. М. Механізми державного управління у сфері благоустрою міст : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02. Київ, 2018. 236 с.
4. Дробот І. О. Принципи формування державної регіональної політики в умовах децентралізації. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 1(20). С. 12-21.
5. Крупник А. С. Партиципаторне бюджетування як інструмент розвитку місцевого самоврядування. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Управління»*. 2016. Вип. 2. С. 44-53.
6. Мамонова В. В. Державна політика розвитку міської інфраструктури: теоретичні засади та практика реалізації. Харків : Магістр, 2015. 328 с.
7. Оболенський О. Ю., Сурмін Ю. П., Гогіна Л. М. Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за заг. ред. В. П. Тимощука, Ю. П. Шарого. Київ : Факт, 2007. 735 с.
8. Пірен М. І., Бребан В. Є. Публічна політика: теорія і практика. Дрогобич : Коло, 2014. 256 с.
9. Слінченко Л. В. Благоустрій населених пунктів в умовах воєнного стану: виклики та механізми адаптації. *Право та державне управління*. 2023. № 1. С. 195-203.
10. Ткачук А. Ф. Місьцеве самоврядування та децентралізація. Практичний посібник / Швейцарсько-Український проект «Підтримка децентралізації в Україні». Київ : ІКЦ «Легальний статус», 2016. 104 с.
11. Шпекторенко І. В. Принципи та функції публічного управління як

категорії теорії державного управління. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 5. С. 5-12.

12. UN-Habitat. City Prosperity Initiative: Conceptual Framework and Methodology. Nairobi : United Nations Human Settlements Programme, 2015. 104 p.

13. ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій». Київ : Мінрегіон України, 2019. 187 с.

14. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / Бориславська О. та ін. Швейцарсько-Укр. проект «Підтримка децентралізації в Україні». Київ : Москаленко О. М., 2012. 212 с.

15. Оболенський О. Ю., Сурмін Ю. П. Публічне управління : підручник / за заг. ред. Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2013. 606 с.

16. Рудик П. А. Правові засади благоустрою населених пунктів в Україні. *Право та суспільство*. 2016. № 3. С. 128-135.

17. Anthopoulos L. G. Understanding Smart Cities: A Tool for Smart Government or an Industrial Trick? Cham : Springer, 2017. 303 p.

18. Міністерство розвитку громад та територій України. Аналіз стану благоустрою населених пунктів: результати моніторингу 2023 року. Київ : Мінрегіон, 2023. 48 с.

19. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 20.10.2025).

20. Мельничук Л. М. Державно-приватне партнерство у сфері муніципальної інфраструктури: зарубіжний досвід та перспективи для України. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 4. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1645> (дата звернення: 22.10.2025).

21. Полтавська міська рада. Відкриті дані / Благоустрій. Портал відкритих даних Полтавської МТГ. URL: <https://open.rada-poltava.gov.ua/statistika/rozdil/29/-Blagoustriy> (дата звернення: 25.10.2025).

22. Полтавська міська рада. Видатки бюджету. Портал відкритих даних Полтавської МТГ. URL: <https://open.rada-poltava.gov.ua/statistika/rozdil/27/Vidatki--byudzhetu> (дата звернення: 25.10.2025).

23. Зміст. Полтавська громада з бюджетом на 2023 рік. URL: <https://zmist.pl.ua/news/poltava-z-byudzhedom-na-2023-rik> (дата звернення: 25.03.2025).

24. КП «Декоративні культури» Полтавської міської ради [дані OpenDataBot]. URL: <https://opendatabot.ua/c/03351970> (дата звернення: 26.10.2025).

25. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами : ратифіковано ЗУ від 16.09.2014 № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 01.11.2025).

26. Participedia. OmaStadi – Participatory Budgeting in Helsinki, Finland (2018-ongoing). URL: <https://participedia.net/case/omastadi-participatory-budgeting-in-helsinki-finland-2018-ongoing> (дата звернення: 02.11.2025).

27. Єврокомісія. Нова Лейпцизька хартія «Трансформаційна сила міст заради спільного блага» : документ ЄС, прийнятий міністрами у справах міського розвитку. 2020. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/brochures/2020/new-leipzig-charter (дата звернення: 03.10.2025).

28. European Commission. 100 Climate-Neutral and Smart Cities by 2030 Mission: Implementation Plan. Brussels : EC, 2022. 104 p. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/system/files/2021-09/cities_mission_implementation_plan.pdf (дата звернення: 28.10.2025).

29. European Commission. Energy and Smart Cities. 2023. URL: https://energy.ec.europa.eu/topics/clean-energy-transition-initiatives/energy-and-smart-cities_en (дата звернення: 24.10.2025).

30. EUKN. The New Leipzig Charter and Its Relevance for Cities. 2022. URL: <https://eukn.eu/our-work/policy-labs/the-new-leipzig-charter-and-its-relevance-for-cities> (дата звернення: 27.10.2025).

31. Dolowitz D., Marsh D. Learning from Abroad: The Role of Policy Transfer in Contemporary Policy Making. Governance. 2000. Vol. 13, № 1. P. 5-24.

32. Полтавська обласна військова адміністрація. Департамент будівництва, містобудування і архітектури, ЖКГ та енергетики. Офіційний сайт ПОДА. URL: <https://building.poda.gov.ua> (дата звернення: 17.10.2025).

33. Полтавська міська рада : офіційний веб-сайт. URL: <https://www.rada-poltava.gov.ua/ua> (дата звернення: 07.04.2025).

34. КО «Інститут розвитку міста» ПМР. Концепція інтегрованого розвитку Полтавської міської територіальної громади. URL: <https://irm.rada-poltava.gov.ua/community/konczepczyia-integrovanogo-rozvytku-poltavskoyi-miskoyi-terytorialnoyi-gromady> (дата звернення: 18.10.2025).

35. Служба відновлення та розвитку інфраструктури у Полтавській області : офіційна сторінка. URL: <https://poltava.to/news/70899> (дата звернення: 18.10.2025).

36. Полтавщина. КП «Декоративні культури» / Партиципаторне бюджетування у Полтаві. URL: <https://poltava.to/tag/1565> (дата звернення: 19.10.2025).

37. ДБН Б.2.2-5:2011. Благоустрій територій: планування та забудова міст, селищ і функціональних територій : Наказ від 28 жовтня 2011 р. № 259. Мінрегіон України. URL: http://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_b_2_2_5_2011/1-1-0-1033 (дата звернення: 10.10.2025).

38. ДБН В.1.1-25-2009. Інженерний захист територій та споруд від підтоплення та затоплення : Наказ Міністерства регіонального розвитку та будівництва України від 2 грудня 2009 р. № 550. URL: <http://profidom.com.ua/v-1/v-1-1/1248-dbn-v-1-1-25-2009-inzhenernij-zahist-teritorij-ta-sporud-vid-pidtoplenna-ta-zatoplenna> (дата звернення: 11.10.2025).

39. ДБН В.1.1-31:2013. Захист територій, будинків і споруд від шуму. Офіційне видання Мінрегіон України. Київ, 2014. URL: <https://www.zakon-i-normativ.info/index.php/component/lica/?href=0&view=text&base=1&id=1364945&menu=1> (дата звернення: 14.10.2025).

40. ДБН В.1.1-3-97. Інженерний захист територій, будинків і споруд від зсувів та обвалів. Основні положення : Наказ Держкоммістобудування

України від 28 лютого 1997 р. № 30. URL: <http://profidom.com.ua/v-1/v-1-1/1215-dbn-v-1-1-3-97-inzhenernij-zahist-teritorij-budinkiv-i-sporud-vid-zsuviv-ta-obvaliv-osnovni-polozhenna> (дата звернення: 21.10.2025).

41. ДБН В.1.2-14-2009. Загальні принципи забезпечення надійності та конструктивної безпеки будівель, споруд, будівельних конструкцій та основ : Наказ від 30 грудня 2008 р. № 709. Мінрегіонбуд України. URL: http://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_v12_14_2009/1-1-0-327 (дата звернення: 21.10.2025).

42. ДБН В.1.2-8-2008. Основні вимоги до будівель і споруд. Безпека життя і здоров'я людини та захист навколишнього природного середовища : Наказ Мінрегіонбуд України від 26 січня 2008 р., № 38. URL: <http://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-90> (дата звернення: 22.10.2025).

43. ДБН В.1.2-9-2008. Основні вимоги до будівель і споруд. Безпека експлуатації : Наказ від 26 січня 2008 р. № 37. Мінрегіонбуд України. URL: <https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-91> (дата звернення: 11.10.2025).

44. ДБН В.2.1-10-2009. Основи та фундаменти споруд. Основні положення проектування : Наказ Мінрегіонбуду України від 19 січня 2009 р. № 5. URL: http://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/dbn_v21_10_2009/1-1-0-319 (дата звернення: 17.10.2025).

45. ДБН В.2.2-15-2005. Житлові будинки. Основні положення : Наказ від 18 травня 2005 р. № 80. Мінрегіонбуд України. URL: <https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-1> (дата звернення: 12.10.2025).

46. ДБН В.2.3-4:2007. Автомобільні дороги : Наказ від 31 жовтня 2007 р. № 292. Мінрегіонбуд України. URL: <http://dbn.at.ua/load/normativy/dbn/1-1-0-197> (дата звернення: 19.10.2025).

47. ДБН В.2.3-5-2001. Вулиці та дороги населених пунктів : Наказ від 11 квітня 2001 р. № 89. Держбуд України. URL: <https://kyivavtodor.kievcity.gov.ua/files/2015/4/27/3.doc> (дата звернення: 17.10.2025).

48. Про будівельні норми : Закон від 5 листопада 2009 р. № 1704-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1704-17>

(дата звернення: 11.10.2025).

49. Про відходи : Закон України від 5 березня 1998 р. № 187/98-ВР. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/187/98-вр/print1509793533482428> (дата звернення: 22.10.2025).

50. Про громадський контроль у сфері благоустрою населених пунктів : Положення від 16 січня 2007 р. № 7. Міністерство будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0220-07> (дата звернення: 11.10.2025).

51. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон від 19 червня 2003 р. № 963-IV. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/963-15> (дата звернення: 17.10.2025).

52. Про дорожній рух : Закон від 30 червня 1993 р. № 3353-XII. Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12> (дата звернення: 12.10.2025).

53. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон від 24 лютого 1994 р. № 4004-XII. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4004-12/print> (дата звернення: 14.10.2025).

54. Про затвердження державних санітарних норм та правил утримання територій населених місць : Наказ від 17 березня 2011 р., № 145. Міністерство охорони здоров'я України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0457-11> (дата звернення: 17.10.2025).

55. Про затвердження Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів : Наказ від 19 червня 1996 р. № 173. Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0379-96> (дата звернення: 12.10.2025).

56. Про затвердження державних санітарних правил розміщення, улаштування та експлуатації оздоровчих закладів : Наказ від 19 червня 1996 р. № 172. Міністерство охорони здоров'я України. URL: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=5185> (дата звернення: 15.10.2025).

57. Про затвердження єдиних правил ремонту і утримання автомобільних доріг, вулиць, залізничних переїздів, правил користування ними та охорони : Постанова від 30 березня 1994 р. № 198. Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/198-94-п> (дата звернення: 16.10.2025).

58. Про затвердження інструкції з інвентаризації зелених насаджень у населених пунктах України : Наказ від 24 грудня 2001 р. № 226. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0182-02> (дата звернення: 11.10.2025).

59. Про затвердження інструкції з організації та здійснення моніторингу зрошуваних та осушуваних земель : Наказ від 16 квітня 2008 р. № 108. Державний комітет України по водному господарству. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0656-08/print1509869473362923> (дата звернення: 19.10.2025).

60. Про затвердження методики визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства : Наказ від 27 жовтня 1997 р. № 171. Міністерство охорони навколишнього природного середовища. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0285-98> (дата звернення: 10.10.2025).

61. Про затвердження методики роздільного збирання побутових відходів : Наказ від 1 серпня 2011 р. № 133. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1157-11> (дата звернення: 19.10.2025).